

ปริจเฉทที่ ๓ : ปกิณกสังคหวิภาค

ปกิณกะ แปลว่า กระจัดกระจาย คละกัน เบ็ดเตล็ด เรียบรายโดยทั่วไป

สังคหะ แปลว่า รวบรวม

วิภาค แปลว่า ส่วนหรือตอน

ปกิณกสังคหวิภาค จึงหมายความว่า ส่วนที่รวบรวมเรื่องจิตและเจตสิกที่กระจัดกระจายอยู่ โดยทั่วไป กล่าวคือ แสดงหมวดธรรม ๖ หมวดคือ

หมวดที่ ๑ เวทนา แสดงเกี่ยวกับจิต และเจตสิกที่ประกอบด้วยเวทนาต่างๆ มีโสมนัสเวทนา เป็นต้น

หมวดที่ ๒ เหตุ แสดงเกี่ยวกับจิต และเจตสิกที่ประกอบด้วยเหตุ ๖ มี โลกเหตุ เป็นต้น

หมวดที่ ๓ กิจ แสดงเกี่ยวกับหน้าที่การงานของจิต มีปฏิสนธิกิจ คือการนำเกิด เป็นต้น

หมวดที่ ๔ ทวาร แสดงเกี่ยวกับ ทวารคือประตูทางที่จิตทำงาน มีจักขุทวารคือทางตา เป็นต้น

หมวดที่ ๕ อารมณ แสดงเกี่ยวกับสภาวะธรรมที่เป็นอารมณ์ให้กับจิต มี รูปารมณ เป็นต้น

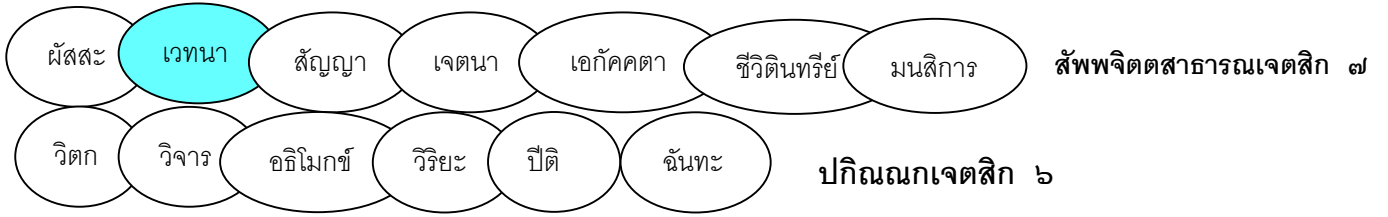
หมวดที่ ๖ วัตถุ แสดงธรรมที่เป็นที่ตั้ง ที่อาศัยให้กับจิต และเจตสิก มีจักขุวัตถุ เป็นต้น

หมวดที่ ๑ เวทนาสังคหะ

เวทนา เป็นเจตสิก ประเภทหนึ่ง หรือดวงหนึ่ง มีลักษณะคือการ **เสวยอารมณ์** หรือ เป็น **ความรู้สึ**กที่เกิดขึ้นในขณะที่จิตเสวยอารมณ์นั้นๆ เวทนาเจตสิก เป็นเจตสิกที่อยู่ในกลุ่มของสัพพจิตตสาธารณเจตสิก คือ **ประกอบด้วยจิตทุกดวง** ดังนั้นจิตทุกดวง เมื่อรับอารมณ์จะมีความรู้สึกเกิดขึ้น เป็นเพราะมีเวทนาเจตสิกประกอบด้วยนั่นเอง

เจตสิก ๕๒

อัญญาสมานาเจตสิก ๑๓

อกุศลเจตสิก ๑๔

โสภณเจตสิก ๒๕

โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙

การแบ่งเวทนา แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะคือ

แบ่งออกเป็น ๓ (ไม่แยกทางกาย และทางใจ) คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา (หรืออุเบกขาเวทนา)

แบ่งออกเป็น ๕ (มีการแยกทางกาย และทางใจ) คือ

๑. สุขเวทนา (ทางกาย)
๒. ทุกขเวทนา (ทางกาย)
๓. โสมนัสเวทนา (สุขทางใจ)
๔. โทมนัสเวทนา (ทุกข์ทางใจ)
๕. อทุกขมสุขเวทนา (อุเบกขาเวทนา มีแต่ทางใจอย่างเดียว)

การจำแนกจิต ๘๘ โดยเวทนา ๓ (ไม่แยกทางกาย และทางใจ) ได้ดังนี้

๑. สุขเวทนา คือ สุขสหคตกายวิญญาณจิต ๑ + โสมนัสเวทนาจิต ๓๐ = ๓๑
๒. ทุกขเวทนา คือ ทุกขสหคตกายวิญญาณจิต ๑ + โทมนัสเวทนาจิต ๒ = ๓
๓. อทุกขมสุขเวทนา (หรืออุเบกขาเวทนา) = ๕๕ ดวง

ดูรายละเอียด โดยการจำแนกเวทนา ๕ ในลำดับต่อไป

การจำแนกจิต ๘๘ โดยเวทนา ๕ ได้ดังนี้

๑. จิตที่เกิดพร้อมสุขเวทนา มี ๑ ดวง คือกายวิญญาณจิตที่เป็นกุศลวิบาก
๒. จิตที่เกิดพร้อมทุกขเวทนา มี ๑ ดวง คือกายวิญญาณจิตที่เป็นอกุศลวิบาก

๓. จิตที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา (สุขใจ) มี ๓๐ ดวง ได้แก่

โสมนัสโลกมูลจิต	๔ ดวง	} กามโสมนัส ๑๘
โสมนัสสันตীরณจิต	๑ ดวง	
โสมนัสหสิตุปบาทจิต	๑ ดวง	
โสมนัสมหากุศลจิต	๔ ดวง	
โสมนัสมหาวิบากจิต	๔ ดวง	
โสมนัสมหากิริยาจิต	๔ ดวง	
ปฐมฌานจิต	๓ ดวง	} ฌานโสมนัส ๑๒
ตติยฌานจิต	๓ ดวง	
ตติยฌานจิต	๓ ดวง	
จตุตถฌานจิต	๓ ดวง	

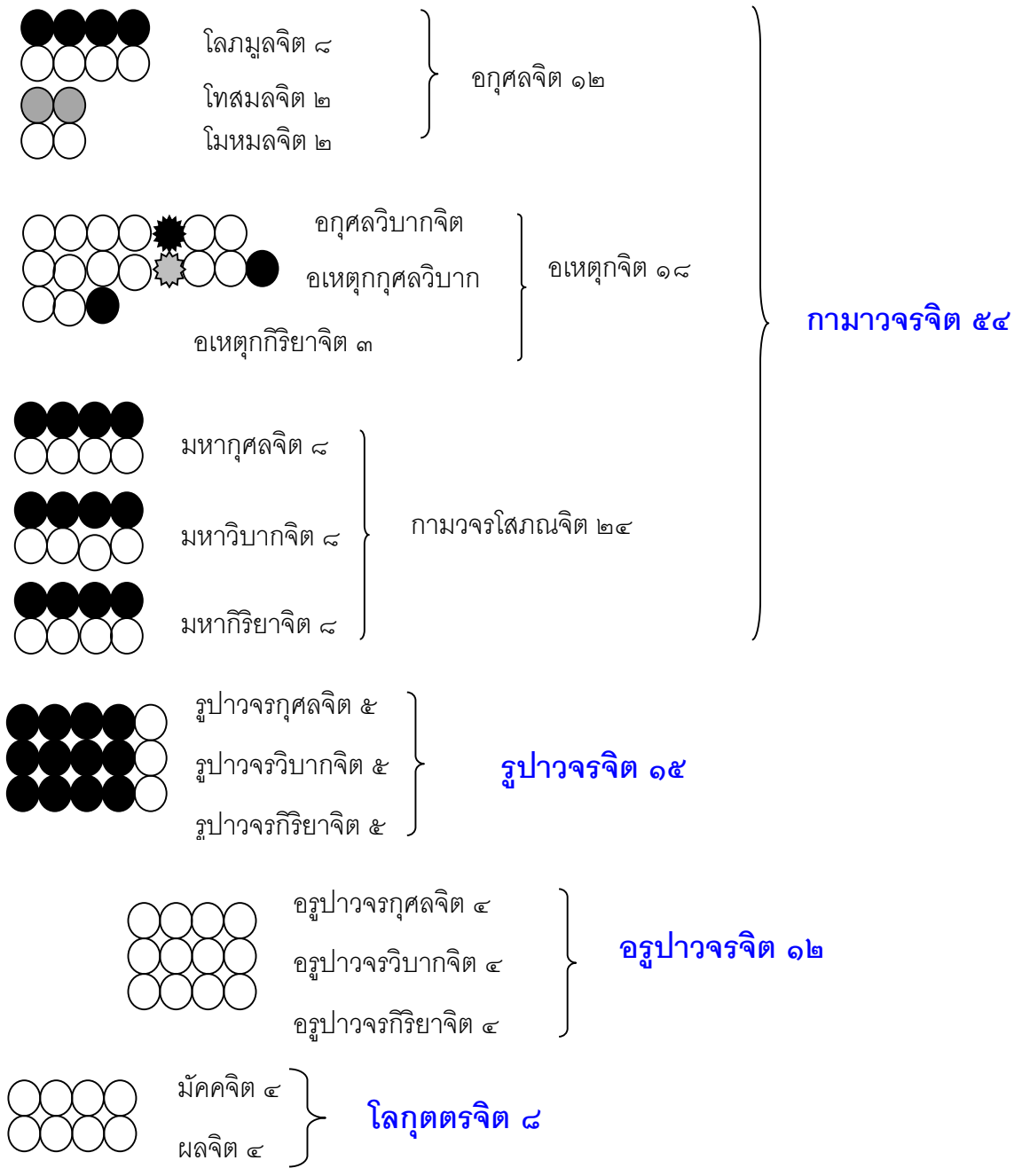
๔. จิตที่เกิดพร้อมด้วยโทมนัสเวทนา (ทุกข์ใจ) มี ๒ ดวงคือ โทสมูลจิต ๒

๕. จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา มี ๕๕ ดวงคือ

อุเบกขาลอกมูลจิต	๔ ดวง	} กามอุเบกขา ๓๒
อุเบกขามโหมูลจิต	๒ ดวง	
อุเบกขาอเหตุกจิต	๑๔ ดวง	
อุเบกขามมหากุศลจิต	๔ ดวง	
อุเบกขามหาวิบากจิต	๔ ดวง	
อุเบกขามมหากิริยาจิต	๔ ดวง	
รูปาวจรปัญจฌานจิต	๓ ดวง	} ฌานอุเบกขา ๑๕
อรูปรูปาวจรจิต	๑๒ ดวง	

โลกุตตรจิต ๘ ดวง (จิต ๘๙ โลกุตตรจิต ๘ เป็น อุเบกขาเวทนา ทั้งหมด)

จิต ๘๘ จำแนกโดยเวทนา ๕

สัญลักษณ์

- สุขเวทนา (กาย)
- โสมนัสเวทนา
- ทุกขเวทนา (กาย)
- โทมนัสเวทนา
- อูเบกขาเวทนา

การจำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๕

๑. จิตที่เกิดพร้อมสุขเวทนา มี ๑ ดวง คือกายวิญญานจิตที่เป็นกุศลวิบาก
๒. จิตที่เกิดพร้อมทุกข์เวทนา มี ๑ ดวง คือกายวิญญานจิตที่เป็นอกุศลวิบาก
๓. จิตที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา มี ๖๒ ดวง ได้แก่
 - โสมนัสโลภมูลจิต ๔ ดวง
 - โสมนัสสันตীরณจิต ๑ ดวง
 - โสมนัสหสิตุปปาทจิต ๑ ดวง
 - โสมนัสสมหากุศลจิต ๔ ดวง
 - โสมนัสสมหาวิบากจิต ๔ ดวง
 - โสมนัสสมหากิริยาจิต ๔ ดวง
 - ปฐมฌานจิต ๑๑ ดวง
 - ทุติยฌานจิต ๑๑ ดวง
 - ตติยฌานจิต ๑๑ ดวง
 - จตุตถฌานจิต ๑๑ ดวง

} กามโสมนัส ๑๘

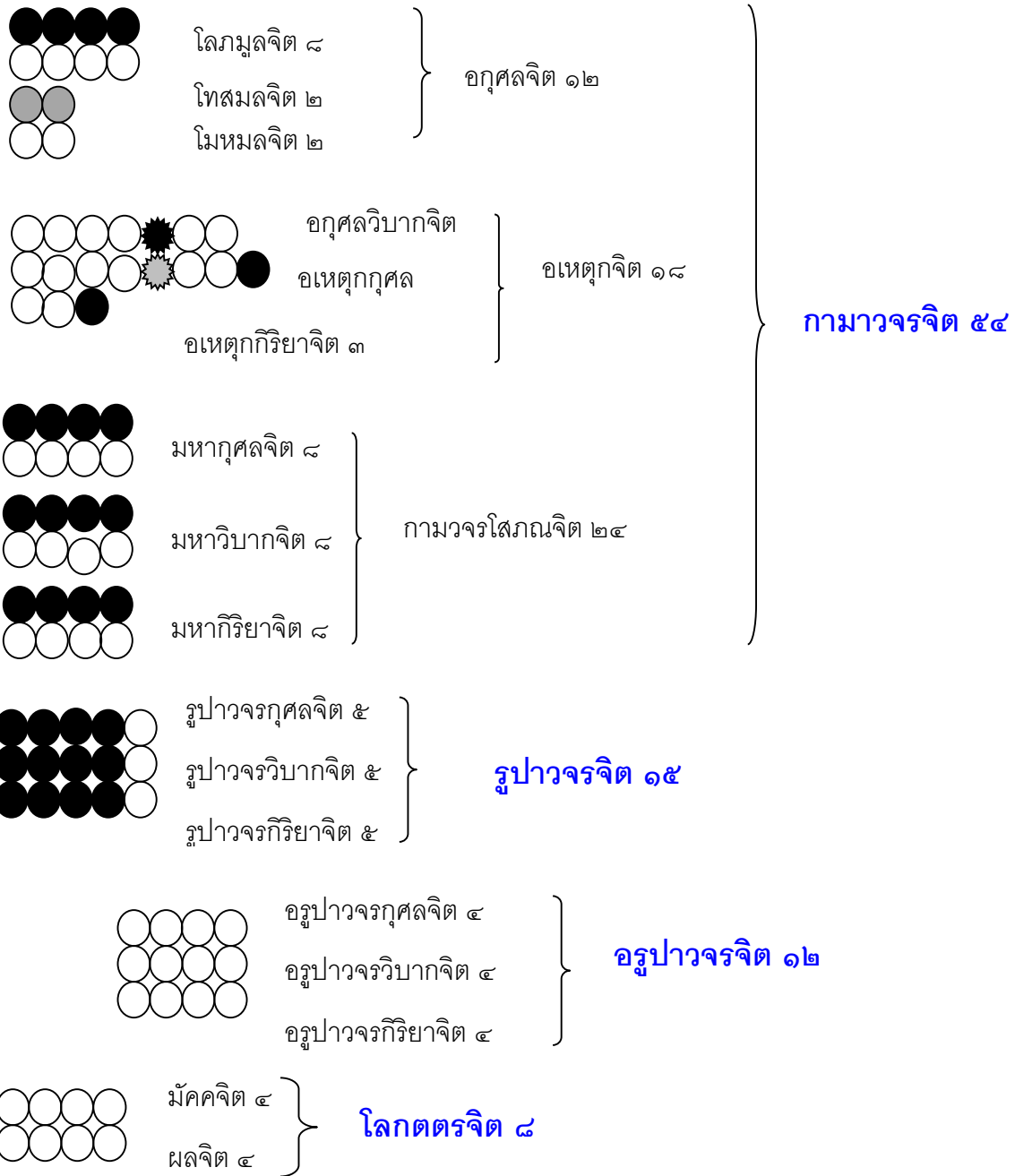
} กามโสมนัส ๑๘

} ฌานโสมนัส ๔๔
๔. จิตที่เกิดพร้อมด้วยโทมนัสเวทนา (ทุกข์ใจ) มี ๒ ดวงคือ โทสมูลจิต ๒
๕. จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา มี ๕๕ ดวงคือ
 - อุเบกขาโลภมูลจิต ๔ ดวง
 - อุเบกขามโหมูลจิต ๒ ดวง
 - อุเบกขาอเหตุกจิต ๑๔ ดวง
 - อุเบกขามหากุศลจิต ๔ ดวง
 - อุเบกขามหาวิบากจิต ๔ ดวง
 - อุเบกขามหากิริยาจิต ๔ ดวง
 - รูปาวจรปัญจมฌานจิต ๑๑ ดวง
 - อรูปาวจรจิต ๑๒ ดวง

} กามอุเบกขา ๓๒

} ฌานอุเบกขา ๒๓

จิต ๑๒๑ จำแนกโดยเวทนา ๕

หมวดที่ ๒ เหตุสังคหะ

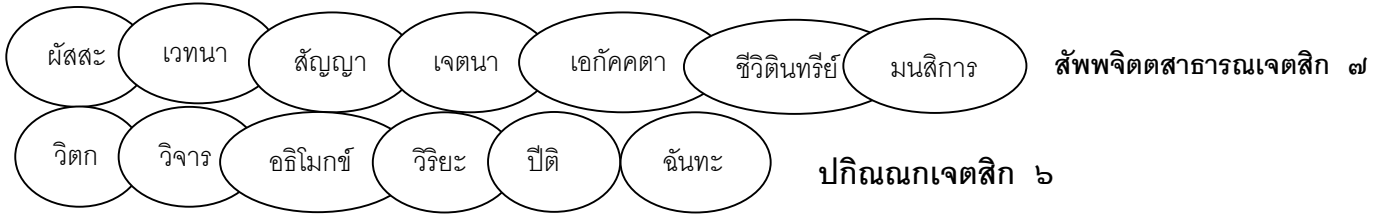
ในเหตุสังคหะ ชื่อว่าเหตุ มี ๖ อย่างคือ

๑. โลกเหตุ องค์ธรรม ได้แก่ โลกเจตสิก
๒. โทสเหตุ องค์ธรรม ได้แก่ โทสเจตสิก
๓. โมหเหตุ องค์ธรรม ได้แก่ โมหเจตสิก
๔. อโลกเหตุ องค์ธรรม ได้แก่ อโลกเจตสิก
๕. อโทสเหตุ องค์ธรรม ได้แก่ อโทสเจตสิก
๖. อโมหเหตุ องค์ธรรม ได้แก่ ปัญญาเจตสิก

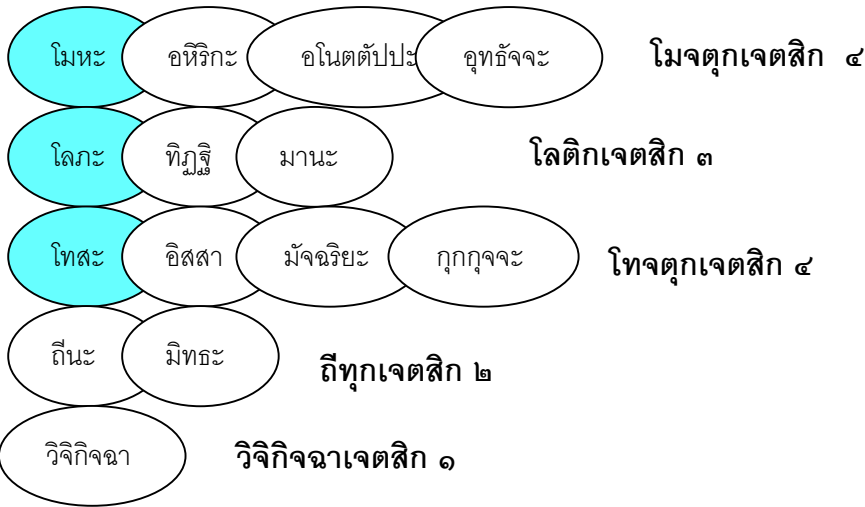
เหตุ คือความเป็นมูล รากเหง้า จิตและเจตสิกที่ประกอบด้วยเหตุย่อมถึงความตั้งมั่นด้วยดี ดุจต้นไม้ที่รากงอกงามชอนลึกแพร่เข้าไปในดิน แล้วก็ตั้งมั่นด้วยดี ส่วนจิตและเจตสิกที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ ไม่มีมูลรากย่อมถึงความตั้งมั่นด้วยดีไม่ได้ ดุจสาหร่ายตามท้องน้ำที่ไม่ตั้งมั่น

เจตสิก ๕๒ ที่เป็นเหตุ

อัญญาสมานาเจตสิก ๑๓

อกุศลเจตสิก ๑๔

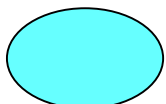

โสภณเจตสิก ๒๕

โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙

 อกุศลเหตุ

 กุศลเหตุ

อกุศลเหตุ ๓

โลภเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ เป็น อกุศลเจตสิก เมื่อ เจตสิกทั้ง ๓ คือเหตุทั้ง ๓ นี้ ประกอบกับจิต ทำให้จิตเป็นอกุศล อันเป็นจิตที่ชั่วที่บาป เป็นจิตที่มีโทษและจักให้ผลเป็นทุกข์

กุศลเหตุ ๓

อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ เป็นโสภณเจตสิกทั้ง ๓ ดวง เมื่อเจตสิกทั้ง ๓ คือเหตุทั้ง ๓ นี้ประกอบกับจิต ก็เป็นมูลฐานให้จิตเป็นโสภณ เป็นจิตที่ดีงาม เรียกว่า **โสภณจิต** อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ ประกอบกับโสภณจิตประเภทกุศล เป็นจิตที่ดี งาม ฉลาด เป็นจิตที่ปราศจากโทษ และจักให้ผลเป็นสุขด้วย

อพยาคตเหตุ ๓

อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ ประกอบกับโสภณจิตประเภทวิบากและกิริยา อันรวมเรียกว่า อพยาคตจิต เป็นจิตที่ดี งาม ฉลาด ปราศจากโทษเหมือนกัน แต่ไม่เป็นบุญ ไม่เป็นบาป เพราะไม่สามารถให้เกิดผลอย่างใดขึ้นมาได้

เหตุ กับ จิต

เหตุที่ประกอบกับจิต จิตทั้งหมดมี ๘๙ ดวง หรือ ๑๒๑ ดวง แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ จิตที่มีเหตุประกอบ กับ จิตที่ไม่มีเหตุประกอบ

๑. **อเหตุกจิต** เป็นจิตที่ไม่มีเหตุประกอบ คือ ไม่มี เหตุ ๖ ประกอบเลยแม้แต่เหตุเดียว
๒. **สเหตุกจิต** เป็นจิตที่มีเหตุ ๖ ประกอบอย่างน้อย ที่สุด ก็ ๑ เหตุ อย่างมากไม่เกิน ๓ เหตุ

๑. **อเหตุกจิต** เป็นจิตที่ไม่มีเหตุ ๖ ประกอบเลยได้แก่ อเหตุกจิต ๑๘ ดวง

ทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐

สัมปฏิจฉันนจิต ๒

สันตীরณจิต ๓

ปัญญาทวาราวชิรชนจิต ๑

มโนทวาราวชิรชนจิต ๑

หสิตุปปาทจิต ๑

๒. สเหตุกจิต

๒.๑ เอกเหตุกจิต จิตที่มีเหตุประกอบเพียงเหตุเดียว มี ๒ ดวง ได้แก่

โมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นจิตที่มีเหตุประกอบเพียงเหตุเดียว คือ โมหเหตุ

๒.๒ ทวิเหตุกจิต จิตที่มีเหตุประกอบ ๒ เหตุ มี ๒๒ ดวง ได้แก่

โลกมูลจิต ๘ มีเหตุประกอบ ๒ เหตุ คือ โลกเหตุ โมหเหตุ

โทสมูลจิต ๒ มีเหตุประกอบ ๒ เหตุ คือ โทสเหตุ โมหเหตุ

มหากุศลญาณวิปยุตต ๔ มีเหตุประกอบ ๒ เหตุ คือ อโลกเหตุ อโทสเหตุ

มหาวิบากญาณวิปยุตต ๔ มีเหตุประกอบ ๒ เหตุ คือ อโลกเหตุ อโทสเหตุ

มหากิริยาญาณวิปยุตต ๔ มีเหตุประกอบ ๒ เหตุ คือ อโลกเหตุ อโทสเหตุ

๒.๓ ตติเหตุกจิต จิตที่มีเหตุประกอบ ๓ เหตุ คือ มี ๔๗ (นับจิต ๘๙) หรือ ๗๙ (นับจิต

๑๒๑) ดวง ได้แก่

มหากุศล ญาณสัมปยุตตจิต ๔

มหาวิบาก ญาณสัมปยุตตจิต ๔

มหากิริยา ญาณสัมปยุตตจิต ๔

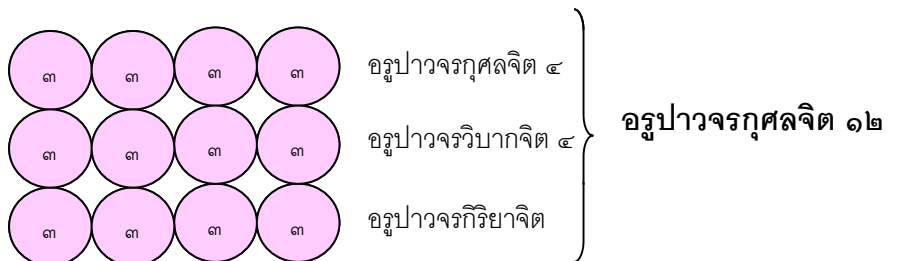
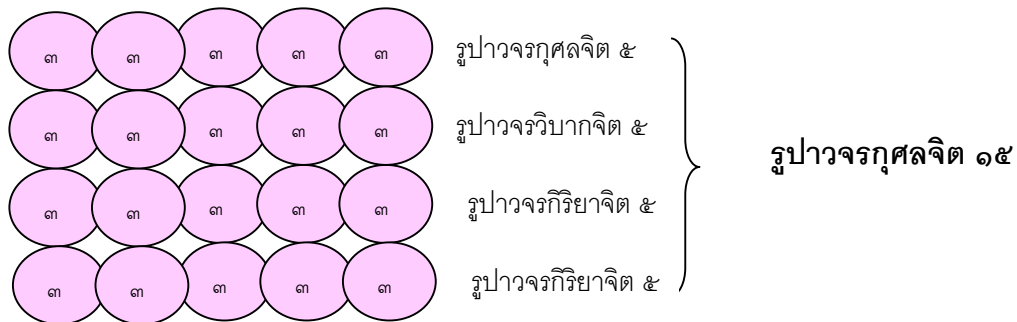
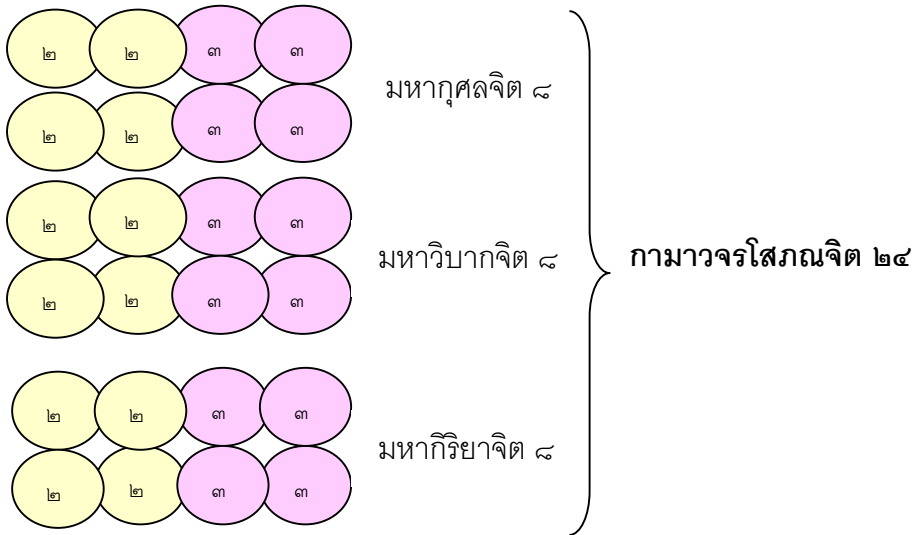
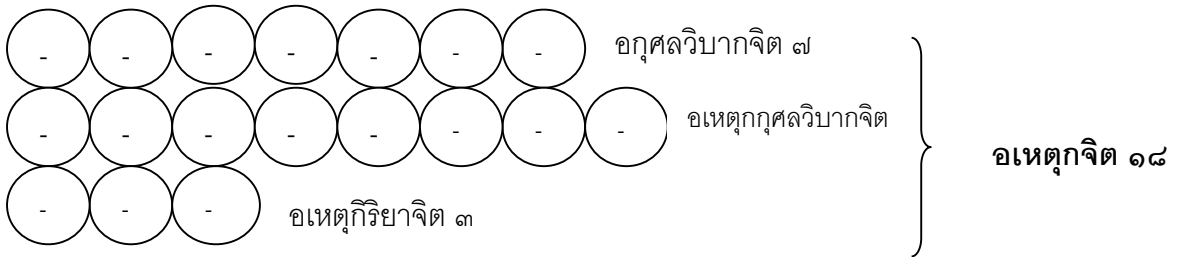
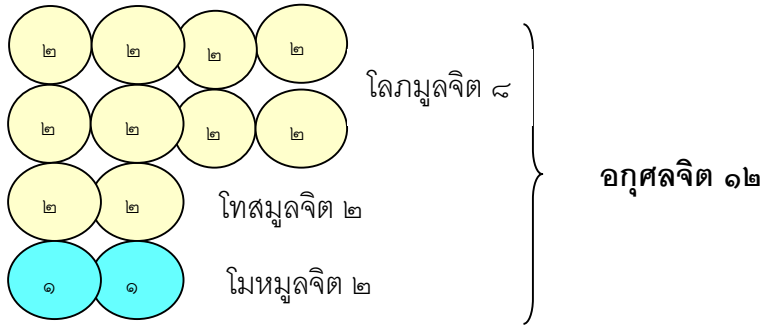
มหัคคตจิต ๒๗

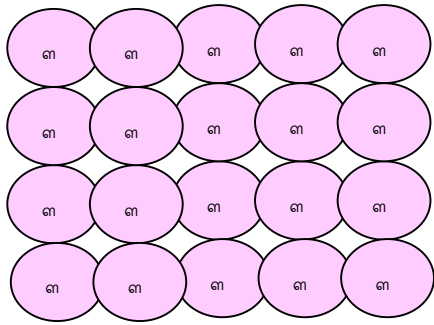
โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐

มีเหตุประกอบ ๓ เหตุ คือ

อลोकเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

จิต ๑๒๑ และเหตุที่ประกอบ

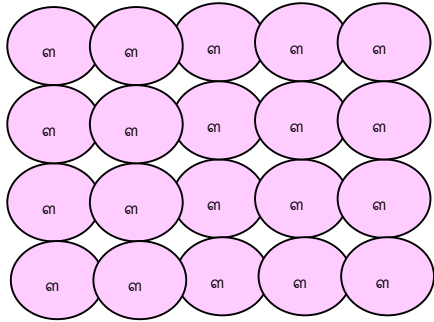
โสดาปัตติมัคคจิต

สกทาคามีมัคคจิต

อนาคามีมัคคจิต ๕

อรรหัตตมัคคจิต ๕

มัคคจิต ๒๐

โสดาปัตติผลจิต ๕

สกทาคามีผลจิต ๕

อนาคามีผลจิต ๕

อรรหัตตผลจิต ๕

ผลจิต ๒๐

จิตที่ไม่มีเหตุประกอบ

จิตที่มีเหตุประกอบ ๑ เหตุ

จิตที่มีเหตุประกอบ ๑ เหตุ

จิตที่มีเหตุประกอบ ๑ เหตุ

หมวดที่ ๓ กิจสังคหะ

กิจสังคหะ คือ การรวบรวมแสดงเรื่องกิจ หมายความว่า รวบรวมแสดงเรื่อง กิจการงาน หรือหน้าที่ของจิต เจตสิก เพื่อให้ทราบว่าจิตดวงใดตลอดจนเจตสิกที่ ประกอบกับจิตนั้น มีกิจการงาน หรือมีหน้าที่ทำอะไรกัน นอกจากกิจแล้ว ท่านแสดงฐานให้ทราบไว้ด้วย ฐาน

จิตทั้งหมด คือ ทั้ง ๘๙ หรือ ๑๒๑ ดวง มี**กิจการงานหรือมีหน้าที่ต้องทำเพียง ๑๔ อย่าง** หรือ ๑๔ กิจ เท่านั้น และใน ๑๔ กิจนี้ มีสถานที่สำหรับทำกิจการงาน นั้น ๑๐ แห่ง หรือ ๑๐ ฐาน คือ

๑. **ปฏิสนธิกิจ** มีฐาน คือ สถานที่ทำการงานเรียกว่า **ปฏิสนธิฐาน**

๒. **ภวังคกิจ** มีฐาน คือ สถานที่ทำการงานเรียกว่า **ภวังคฐาน**

๓. **อาวัชชนกิจ** มีฐาน คือ สถานที่ทำการงานเรียกว่า **อาวัชชนฐาน**

๔. ทัสสนกิจ	
๕. สวณกิจ	
๖. ฌายนกิจ	มีฐาน คือ สถานที่ทำการงานเรียกว่า ปัญญาวิญญานฐาน
๗. สายนกิจ	
๘. มุสนกิจ	

๙. **สัมปฏิจฉันนกิจ** มีฐาน คือสถานที่ทำการงานเรียกว่า **สัมปฏิจฉันนฐาน**

๑๐. **สันตிரณกิจ** มีฐาน คือสถานที่ทำการงานเรียกว่า **สันตிரณฐาน**

๑๑. **โวฏฐัพพนกิจ** มีฐาน คือสถานที่ทำการงานเรียกว่า **โวฏฐัพพนฐาน**

๑๒. **ชวณกิจ** มีฐาน คือสถานที่ทำการงานเรียกว่า **ชวณฐาน**

๑๓. **ตทาลัมพนกิจ** มีฐาน คือสถานที่ทำการงานเรียกว่า **ตทาลัมพนฐาน**

๑๔. **จตุติกิจ** มีฐาน คือสถานที่ทำการงานเรียกว่า **จตุติฐาน**

หน้าที่ของกิจ

๑. ปฏิสนธิกิจ ทำหน้าที่สืบต่อภพสืบต่อชาติ คือ ความเกิดขึ้นในภพใหม่ หมายความว่าขณะแรกที่เกิดใหม่ ขณะเดียวเท่านั้น ฉะนั้นในภพหนึ่งชาติหนึ่ง จิตที่ทำ กิจปฏิสนธิจึงมีเพียงครั้งเดียว ขณะเดียวเท่านั้น
๒. ภวังคกิจ ทำหน้าที่เป็นองค์ของภพ ทำให้ตั้งอยู่ในภพนั้น ๆ เท่าที่อายุ สังขารจะพึงอยู่ได้ จิตทำภวังคกิจนี้ทำอยู่เสมอ น้อยบ้าง มากบ้าง นับประมาณไม่ได้
๓. อาวัชชนกิจ ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ที่มาถึงตน ทั้งทางปัญจทวาร และ มโนทวาร ในวิธีหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นเพียงขณะเดียว เป็นจิตนำวิถี เพราะเป็นจิตดวง แรกที่ขึ้นวิถีใหม่ในทุก ๆ วิถี
๔. ทัสสนกิจ ทำหน้าที่ เห็น ในวิถีหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นขณะเดียว
๕. สวณกิจ ทำหน้าที่ ได้ยิน ในวิถีหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นขณะเดียว
๖. ฆายนกิจ ทำหน้าที่ ได้กลิ่น ในวิถีหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นขณะเดียว
๗. สายนกิจ ทำหน้าที่ รู้รส ในวิถีหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นขณะเดียว
๘. มุสนกิจ ทำหน้าที่ รู้สิ่งที่มากระทบกาย มีเย็น ร้อน อ่อนแข็ง เป็นต้น ในวิถีหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นขณะเดียว
๙. สัมปฏิจฉันนกิจ ทำหน้าที่รับอารมณ์ต่อจากทวิปัญจวิญญาณ ในวิถีหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นขณะเดียว
๑๐. สันตிரณกิจ ทำหน้าที่ไต่สวนอารมณ์ที่สัมปฏิจฉันนกิจส่งมาให้ ในวิถีหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นขณะเดียว
๑๑. โวฏฐัพพนกิจ ทำหน้าที่ตัดสินอารมณ์ กำหนดให้เป็นกุศล อกุศล หรือ กิริยา ในวิถีหนึ่ง ๆ ตามปกติก็เกิดขึ้นเพียงขณะเดียว แต่ถ้าอารมณ์นั้นไม่ชัด ตัดสิน ไม่ลง ก็อาจเกิด ๒ ขณะ ก็มีมากที่สุดเพียง ๓ ขณะ
๑๒. ชวนกิจ ทำหน้าที่เสพอารมณ์เป็น กุศล อกุศล หรือ กิริยา ตามที่ โวฏฐัพพนกิจได้ตัดสิน และกำหนดมา ในวิถีหนึ่ง ๆ ตามปกติก็เกิดขณะ ๗ ขณะ แต่ว่าที่เกิดน้อยกว่านี้ก็มี และที่เกิดมากมายจนประมาณไม่ได้ก็มีเหมือนกัน (เช่น เวลาเข้าฌานสมาบัติ)
๑๓. ตทาลัมพนกิจ ทำหน้าที่รับรู้อารมณ์ที่เหลือจากชวนกิจ ในวิถีหนึ่ง ๆ เกิด ขึ้น ๒ ขณะ
๑๔. จุตกิจ ทำหน้าที่เคลื่อนจากภพเก่า เป็นจิตสุดท้ายในภพนั้นชาตินั้น ในภพ หนึ่งชาติหนึ่ง จิตทำจุตกิจนี้เพียงครั้งเดียวขณะเดียวเท่านั้น

จิตทำกิจต่างๆ ๑๔ กิจ

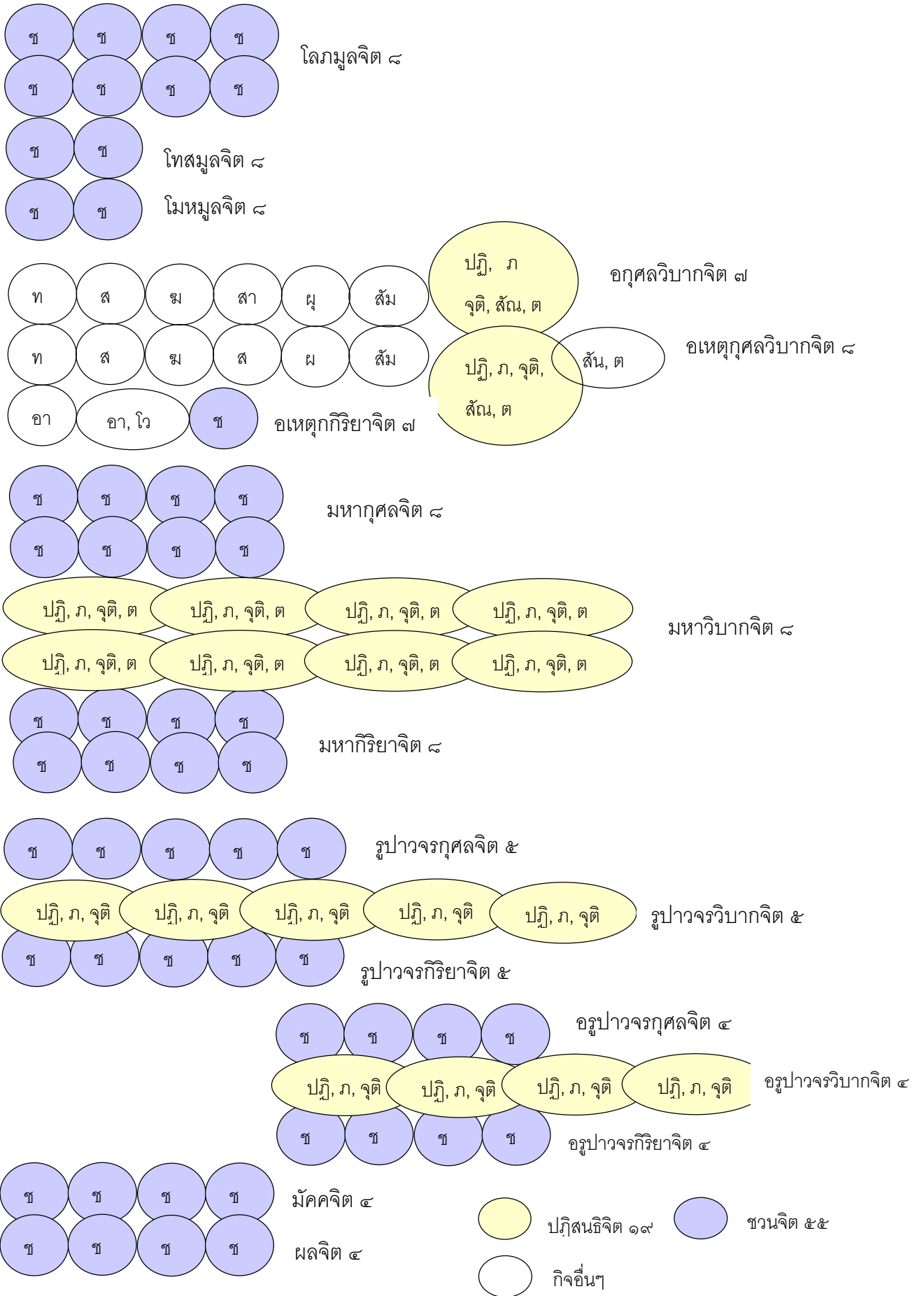
๑. จิตทำปฏิสนธิกิจ มี ๑๙ ดวง คือ อุเบกขา สันตীরณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต
๒. จิตทำภวังคกิจ มี ๑๙ ดวง คือ เท่ากันและเหมือนกันกับปฏิสนธิกิจ
๓. จิตทำอารัชนกิจ มี ๒ ดวง คือ ปัญจทวารารัชนจิต ๑ มโนทวารารัชนจิต ๑
๔. จิตทำทัสนกิจ มี ๒ ดวง คือ จักขุวิญญาณจิต ๒
๕. จิตทำสวณกิจ มี ๒ ดวง คือ โสตวิญญาณจิต ๒
๖. จิตทำฌายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ฌานวิญญาณจิต ๒
๗. จิตทำสายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ชิวหาวิญญาณจิต ๒
๘. จิตทำมุสนกิจ มี ๒ ดวง คือ กายวิญญาณจิต ๒
๙. จิตทำสัมปฏิจฉันนกิจ มี ๒ ดวง คือ สัมปฏิจฉันนจิต ๒
๑๐. จิตทำสันตীরณกิจ มี ๓ ดวง คือ อุเบกขา สันตীরณจิต ๒ โสมนัส สันตীরณจิต ๑
๑๑. จิตทำไวภูรूपพนกิจ มี ๑ ดวง คือ มโนทวารารัชนจิต ๑

	อกุศลจิต ๑๒ หสิตุปปาทจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาภิรียาจิต ๘	กามชวณะ ๒๙
๑๒. จิตทำชวณกิจ มี ๕๕ ดวง คือ	มหัคคตกุศลจิต ๙ มหัคคตภิรียา ๙ โลกุตตรจิต ๘	อัปนาชวณะ ๒๖

๑๓. ตทาลัมพนกิจ มี ๑๑ ดวง คือ สันตীরณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘

๑๔. จุตติกิจ มี ๑๙ ดวง คือ เท่ากันและเหมือนกันกับปฏิสนธิกิจ

จิต ๘๘ ที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิ ๑๙ และ ชวนะ ๕๕ ดวง

จิต และ กิจ (จิตแต่ละดวงทำกิจได้กี่อย่าง อะไรบ้าง)

จิตทำกิจ ๑ มีฐาน ๑ นั้น มีอยู่ ๖๘ ดวง

จิตทำกิจ ๒ มีฐาน ๒ นั้น มีอยู่ ๒ ดวง

จิตทำกิจ ๓ มีฐาน ๓ นั้น มีอยู่ ๙ ดวง

จิตทำกิจ ๔ มีฐาน ๔ นั้น มีอยู่ ๘ ดวง

จิตทำกิจ ๕ มีฐาน ๕ นั้น มีอยู่ ๒ ดวง

อธิบาย

จิตที่ทำกิจ ๑ อย่าง และมีฐาน ๑ นั้น มีจำนวน ๖๘ ดวง คือ

จักขุวิญญาณจิต ๒ ดวง ทำหน้าที่	ทัสสนกิจ อย่างเดียว ทำที่	ปัญจวิญญาณฐาน
โสตวิญญาณจิต ๒ ดวง ทำหน้าที่	สวณกิจ อย่างเดียว ทำที่	ปัญจวิญญาณฐาน
ฆานวิญญาณจิต ๒ ดวง ทำหน้าที่	ฆายนกิจ อย่างเดียว ทำที่	ปัญจวิญญาณฐาน
ชีวหาวิญญาณจิต ๒ ดวง ทำหน้าที่	สายนกิจ อย่างเดียว ทำที่	ปัญจวิญญาณฐาน
กายวิญญาณจิต ๒ ดวง ทำหน้าที่	มุสนกิจ อย่างเดียว ทำที่	ปัญจวิญญาณฐาน
ปัญญาทวาราวชชนจิต ๑ ดวง ทำหน้าที่	อาวัชชนกิจ อย่างเดียว ทำที่	อาวัชชนฐาน
สัมปฏิจฉันนจิต ๒ ดวง ทำหน้าที่	สัมปฏิจฉันนกิจ อย่างเดียว ทำที่	สัมปฏิจฉันนฐาน
ชวนจิต ๕๕ ดวง ทำหน้าที่	ชวนกิจ อย่างเดียว ทำที่	ชวนฐาน

จิตที่ทำกิจ ๒ อย่าง และมีฐาน ๒ ฐานนั้น มี ๒ ดวง คือ

โสมนัสสันตிரณจิต ๑ ดวง ทำหน้าที่	สันตிரณกิจ	ที่	สันตிரณฐาน
	ตทาลัมพนกิจ	ที่	ตทาลัมพนฐาน
มโนทวาราวชชนจิต ๑ ดวง ทำหน้าที่	อาวัชชนกิจ	ที่	อาวัชชนฐาน
	โวฏฐัพพนกิจ	ที่	โวฏฐัพพนฐาน

จิตที่ทำกิจ ๓ อย่าง และมีฐาน ๓ ฐานนั้น มี ๙ ดวง คือ

มหัคคตวิบากจิต ๙ ดวง ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ ที่ ปฏิสนธิฐาน

ภวังคกิจ ที่ ภวังค์คฐาน

จตุตถกิจ ที่ จตุตถฐาน

จิตที่ทำกิจ ๔ อย่าง และมีฐาน ๔ ฐานนั้น มี ๘ ดวง คือ

มหาวิบากจิต ๘ ดวง ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ ที่ ปฏิสนธิฐาน

ภวังคกิจ ที่ ภวังค์คฐาน

จตุตถกิจ ที่ จตุตถฐาน

ตทาลัมปนกิจ ที่ ตทาลัมปนฐาน

จิตที่ทำกิจ ๕ อย่าง และมีฐาน ๕ ฐานนั้น มี ๒ ดวง คือ

อุเบกขา สันติरणจิต ๒ ดวง ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ ที่ ปฏิสนธิฐาน

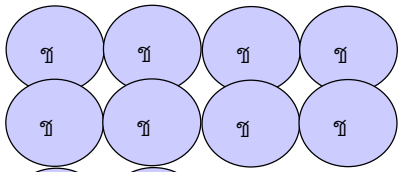
ภวังคกิจ ที่ ภวังค์คฐาน

จตุตถกิจ ที่ จตุตถฐาน

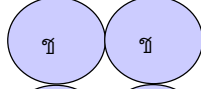
สันติरणกิจ ที่ สันติरणฐาน

ตทาลัมปนกิจ ที่ ตทาลัมปนฐาน

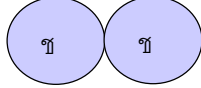
จิต ๘๘ (แต่ละดวงทำกิจอะไรบ้าง ๑ - ๕ กิจ)

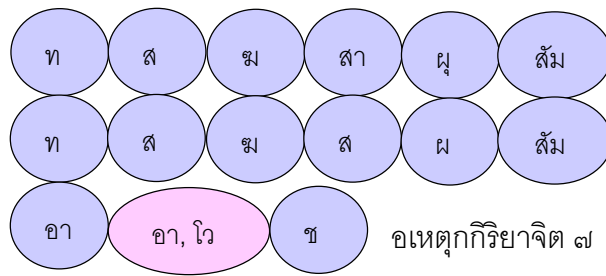
โลกมุขจิต ๘

โทสมุขจิต ๘

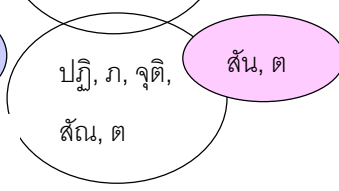
โมหมุขจิต ๘

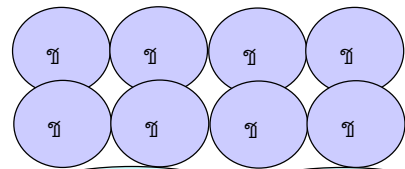
อเหตุกิริยาจิต ๗

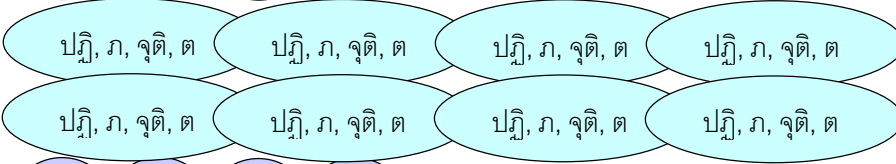
อกุศลวิบากจิต ๗

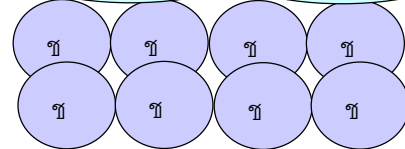
อเหตุกกุศลวิบากจิต ๘

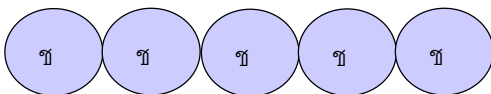
มหากุศลจิต ๘

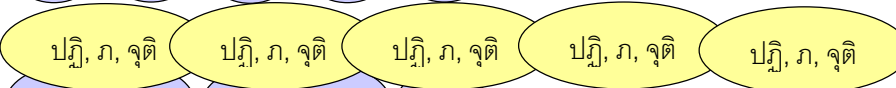
มหาวิบากจิต ๘

มหากิริยาจิต ๘

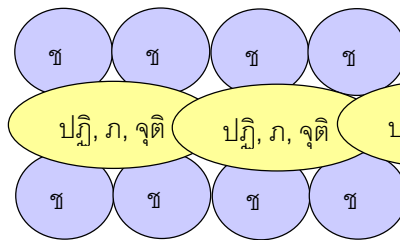
รูปาวจรกุศลจิต ๕

รูปาวจรวิบากจิต ๕

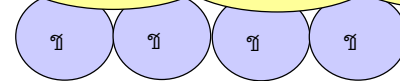
รูปาวจรกิริยาจิต ๕

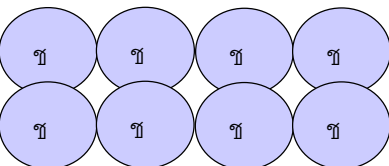
รูปาวจรกุศลจิต ๘

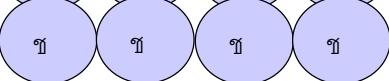
รูปาวจรวิบากจิต ๘

รูปาวจรกิริยาจิต ๘

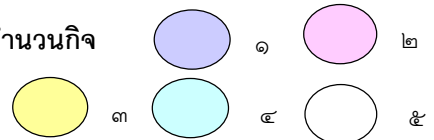

มัคคจิต ๘

ผลจิต ๘

สี แทนจำนวนกิจ

หมวดที่ ๔ ทวารสังคหะ

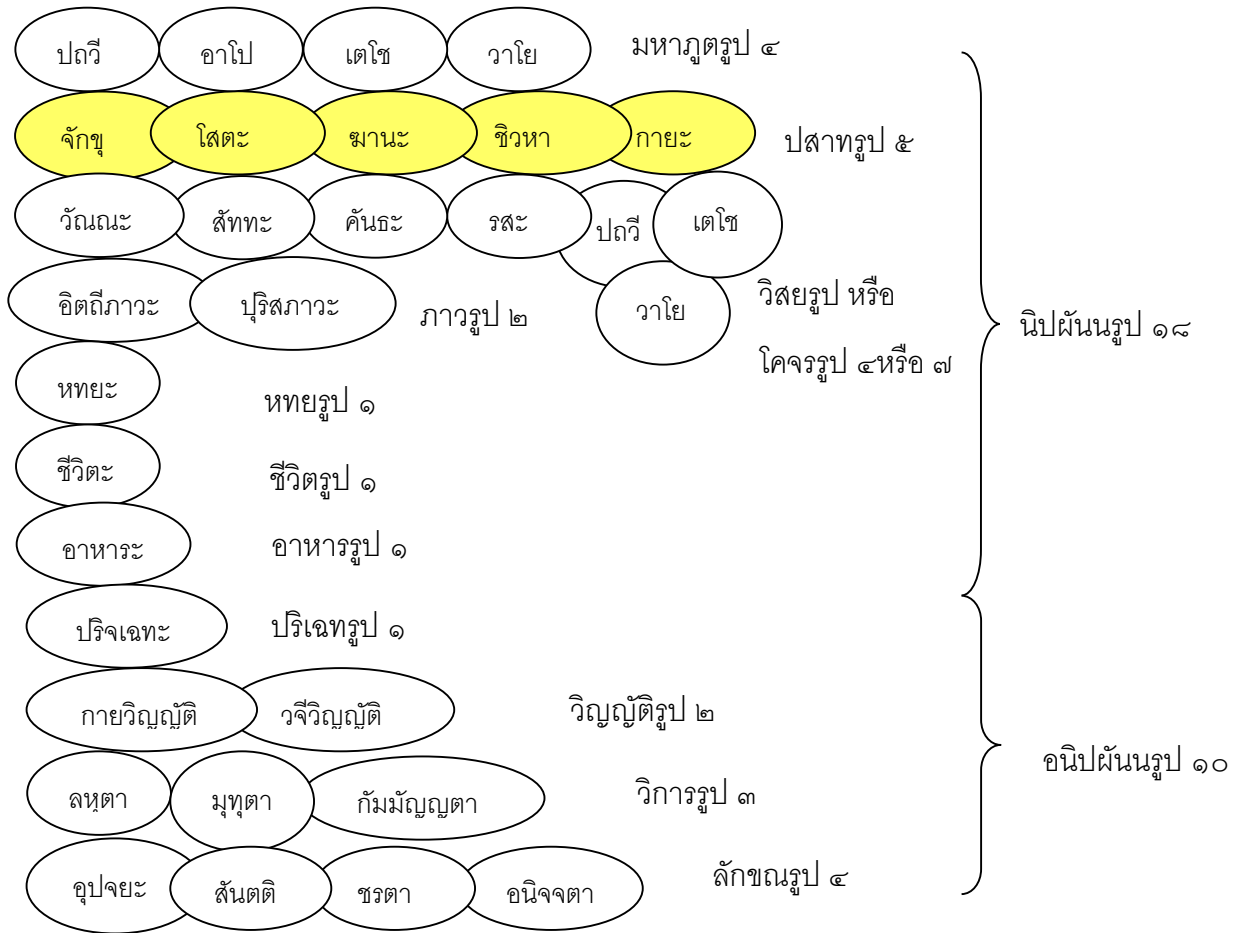
ทวารสังคหะ เป็นการรวบรวมช่องทางรู้อารมณ์ของจิต และเจตสิก

คำว่า ทวาร แปลว่า ประตูสำหรับเป็นทางเข้าออกของบุคคลทั้งหลายได้ใช้ผ่านเข้าออก เพื่อทำกิจการงานต่างๆ ได้ จิตและเจตสิกที่จะทำกิจการงานเพื่อรู้อารมณ์ต่างๆ ได้ ก็ต้องอาศัย ประตู หรือทวารเช่นเดียวกัน มีจักขุประสาทเป็นต้น ชื่อว่า ทวาร เพราะเป็นเสมือนหนึ่งประตูที่ใช้ เป็นทางเข้าออกของวิถีจิต ทำให้เกิดการงานเห็นอารมณ์ขึ้นมาได้

ทวาร หรือ ประตูที่จิตที่จิตไปรู้อารมณ์ต่างๆ ได้นั้น มี ๖ ทวาร คือ

๑. จักขุทวาร คือ ทางตา องค์ธรรมได้แก่ จักขุประสาทรูป	}	ปัญจทวาร
๒. โสตทวาร คือ ทางหู องค์ธรรมได้แก่ โสตประสาทรูป		
๓. ฆานทวาร คือ ทางจมูก องค์ธรรมได้แก่ ฆานประสาทรูป		
๔. ชีวหาทวาร คือ ทางลิ้น องค์ธรรมได้แก่ ชีวหาประสาทรูป		
๕. กายทวาร คือ ทางกาย องค์ธรรมได้แก่ กายประสาทรูป		
๖. มโนทวาร คือ ทางใจ องค์ธรรมได้แก่ ภวังคจิต	}	มโนทวาร

รูป ๒๘ ที่เป็น ทวาร

การเกิดขึ้นของจิต และเจตสิก นั้น มีการอาศัยทวาร และไม่อาศัยทวาร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. จิตที่อาศัยเกิดได้ทาง **ทวารเดียว** เรียกว่า **เอกทวาริกจิต** มี ๓๖ ดวง
๒. จิตที่อาศัยเกิดได้ทาง **ทวารทั้ง ๕** เรียกว่า **ปัญจทวาริกจิต** มี ๓ ดวง
๓. จิตที่อาศัยเกิดได้ทาง **ทวารทั้ง ๖** เรียกว่า **ฉทวาริกจิต** มี ๓๑ ดวง
๔. จิตที่อาศัยเกิดได้ทาง **ทวารทั้ง ๖ บ้าง** แต่บางที่ก็เกิดพ้นทวาร คือไม่ต้อง อาศัยทวารบ้าง เรียก **ฉทวาริกวิมุตตจิต** มี ๑๐ ดวง
๕. จิตที่เกิด **พ้นทวารแน่นอน** คือ จิตนั้นเกิดโดยไม่ต้องอาศัยทวารทั้ง ๖ เลยทีเดียว เรียกว่า **ทวารวิมุตตจิต** มี ๙ ดวง

อธิบาย

๑. **เอกทวาริกจิต** จิตที่อาศัยเกิดได้ทาง ทวารเดียว มีจำนวน **๓๖ ดวง** ได้แก่
 - ทวิปัญญาวิญญาน ๑๐
 - อัปปนาชวนะ ๒๖
๒. **ปัญจทวาริกจิต** จิตที่อาศัยเกิดได้ทางทวารทั้ง ๕ (ปัญจทวาร) **มี ๓ ดวง** ได้แก่

<ul style="list-style-type: none"> - ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ - สัมปฏิจฉันนจิต ๒ 	รวมเรียก มโนธาตุ
--	------------------

๓. **ฉทวาริกจิต** จิตที่อาศัยเกิดได้ทางทวารทั้ง ๖ **มี ๓๑ ดวง** ได้แก่
 - โสมนัส สันตীরณจิต ๑
 - มโนทวาราวชชนจิต ๑
 - กามชวณจิต ๒๙
๔. **ฉทวาริกวิมุตตจิต** บ้างก็เรียกว่า **ฉทวาริกทวารวิมุตตจิต** จิตที่บางที่ก็ อาศัยทวารทั้ง ๖ เกิด และบางที่ก็ไม่อาศัยทวารทั้ง ๖ เกิด **มี ๑๐ ดวง** ได้แก่

- อุเบกขา สันตীরณจิต ๒
- มหาวิปากจิต ๘

เมื่ออุเบกขา สันตীরณจิต ๒ ดวงนี้ ทำหน้าที่ สันตীরณกิจ หรือ ตทาลัมพณ กิจก็ดี มหาวิปากจิต ๘ ดวง ทำหน้าที่ ตทาลัมพณกิจก็ดี **ก็ต้องอาศัยทวาร**เป็นทางเกิด แต่ถ้าจิต ๑๐ ดวงนี้ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จุตติกิจ ๓ อย่างนี้ **ก็ไม่ต้องอาศัยทวาร**เลย

๕. ทวารวิมุตตจิต จิตที่เกิดพ้นจากทวารทั้ง ๖ คือ จิตที่เกิดโดยไม่ต้องอาศัย ทวารทั้ง ๖ เลย **มี ๙ ดวง** ได้แก่ มหัคคตวิปากจิต ๙ ที่กล่าวมาแล้วข้างบนนี้ เป็นการแสดงจำนวนจิตที่ต้องอาศัยทวาร หรือไม่ต้อง อาศัยทวาร**โดยแน่นอน (เอกัณตะ)** แต่อย่างเดียว

หมวดที่ ๕ อารัมมณสังคหะ

อารัมมณสังคหะ คือ การรวบรวมกล่าวเรื่องอารมณ์ คำว่า อารัมมณะ นี้บางทีเรียกว่า อารัมภณะ มีความหมายอย่างเดียวกัน

อารมณ์ คือ ธรรมชาติอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตและเจตสิก " สภาวะที่สามารถยั้งให้จิตและเจตสิกธรรมข้องได้นั้น ชื่อว่า อารมณ์ "

อารมณ์ มี ๖ ประเภท

๑. รูปารมณ์ แปลว่า รูปเป็นอารมณ์ ได้แก่ **วัณณะ** (สี) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ของจิตและเจตสิก **ทางตา**

๒. สัททารมณ์ แปลว่า เสียงเป็นอารมณ์ ได้แก่ **สัททะ** เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ของจิตและเจตสิก **ทางหู**

๓. คันถารมณ์ แปลว่า กลิ่นเป็นอารมณ์ ได้แก่ **คันธะ** เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ของจิตและเจตสิก **ทางจมูก**

๔. รสธารมณ์ แปลว่า รสเป็นอารมณ์ ได้แก่ **รสะ** คือ **อมุพิล** รสเปรี้ยว, **มธูร** รสหวาน **โลณิก** รสเค็ม, **กฏุก** รสเผ็ด, **ติตฺต** รสขม และ **กสาว** รสฝาด รวมทั้งหมด ๖ รสเหล่านี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตและเจตสิก **ทางลิ้น**

๕. โผฏฐัพพารมณ แปลว่า การสัมผัสผัสถูกต้องกาย เป็นอากรมณ ได้แก่ **ปฐวี** ความแข็ง ความอ่อน, **เตโช** ความร้อน ความเย็น, **วาโย** ความหย่อน ความเคร่ง ตึง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตและเจตสิก **ทางกาย** ทั้ง ๕ อากรมณนี้ รวมเรียกว่า **ปัญจารมณ**

๖. ฐัมมารมณ คือ สภาพธรรมที่สาธาณแก่ใจเป็นอากรมณ ได้แก่ สภาพธรรม ๖ ประการ คือ

- **ปสาทรูป ๕, สุขุมรูป ๑๖, จิต ๘๙, เจตสิก ๕๒, นิพพาน และ บัญญัติ** เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตและเจตสิก **ทางใจ**(ทางมโน)รวมอากรมณทั้ง ๖ นี้เรียกว่า **ฉอารมณ**

รูปารมณ สัททารมณ คันถารมณ รสารมณ และโผฏฐัพพารมณ อันรวมเรียกว่า **ปัญจารมณ** หรือ อากรมณทั้ง ๕ นี้เป็น **รูปธรรม**

ส่วน **ฐัมมารมณ** นั้น จิต เจตสิก และนิพพาน เป็น **นามธรรม**

ปสาทรูป ๕ และสุขุมรูป ๑๖ เป็น **รูปธรรม**

เฉพาะบัญญัติ นั้น ไม่ใช่รูปธรรม และไม่ใช่นาม ธรรมด้วย แต่เป็น **บัญญัติธรรม**

อากรมณ ๖ จำแนกเป็น ๔ นัย

๑. กามอากรมณ

๒. มหัคคตอากรมณ

๓. บัญญัติอากรมณ

๔. โลกุตตรอากรมณ

๑ กามอากรมณ บ้างก็เรียก กามารมณ **องค์ธรรม** ได้แก่ กามจิต ๕๔, เจตสิก ๕๒, รูป ๒๘

๒ มหัคคตอากรมณ **องค์ธรรม** ได้แก่ มหัคคตจิต ๒๗ เจตสิก ๓๕

กามอากรมณ มหัคคตอากรมณ เป็น **โลกียอากรมณ** เพราะองค์ธรรมของ อากรมณทั้ง ๒ นี้ เป็นโลกียธรรมทั้งนั้น

๓ บัญญัติอากรมณ **องค์ธรรม** ได้แก่ บัญญัติธรรม ๒ ประการ คือ อัตถบัญญัติ และ สัททบัญญัติ

- **อรรถบัญญัติ** ได้แก่ การสมมติขึ้นเพื่อให้รู้เนื้อความ หรือความหมายแห่ง รูปว่าง
 สัตว์ฐาน หรือลักษณะอาการของชื่อนั้น ๆ เช่น ภูเขา ต้นไม้ บ้านเรือน เดิน วิ่ง เป็นต้น

- **ศัพท์บัญญัติ** ได้แก่ รู้จักเสียงที่เรียกชื่อนั้น ๆ คือ รู้ด้วยเสียงที่หมายถึง อรรถบัญญัติ
 นั้น ๆ เช่น ในขณะที่ไม่ได้เห็นภูเขา ไม่ได้เห็นต้นไม้ แต่เมื่อออกเสียง พูดว่าภูเขา พูดว่าต้นไม้ ก็รู้
 และเข้าใจได้ว่า ภูเขา ต้นไม้ มีรูปร่างสัตว์ฐานเป็น อย่างนั้น ๆ หรือไม่ได้เห็นขณะที่เดิน ขณะที่
 วิ่ง แต่เมื่อออกเสียงพูดว่า เดิน วิ่ง ก็รู้และเข้าใจได้ว่า เดิน วิ่ง มีอาการอย่างนั้น ๆ เช่นนี้เป็นต้น

๔ โลกุตตรอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ มัคคจิต ๔ ผลจิต ๔ และ เจตสิก ๓๖ และ นิพพาน

จิตใดยึดหน่วงอารมณ์อะไร

ขอกล่าวย่ออีกครั้งหนึ่งว่า **จิตต้องมีอารมณ์** ขึ้นชื่อว่าจิตแล้วจะไม่ยึดหน่วง อารมณ์อย่างใด
 อย่างหนึ่งนั้นไม่มีเลย แต่ว่า จิตใดยึดหน่วง หรือข้องอยู่ในอารมณ์ใด มีรายละเอียดดังนี้

๑. จิต ๒๕ ดวง ยึดหน่วง กามอารมณ์
๒. จิต ๖ ดวง ยึดหน่วง มหัคคตอารมณ์
๓. จิต ๒๑ ดวง ยึดหน่วง บัญญัติอารมณ์
๔. จิต ๘ ดวง ยึดหน่วง นิพพานอารมณ์
๕. จิต ๒๐ ดวง ยึดหน่วง อารมณ์ที่เว้นจาก โลกุตตร
๖. จิต ๕ ดวง ยึดหน่วง อารมณ์ที่เว้นจาก อรหัตตมัคค อรหัตตผล
๗. จิต ๖ ดวง ยึดหน่วง อารมณ์ได้ทั้งหมดทั้งสิ้น

อธิบาย

๑. **จิต ๒๕ ดวง ยึดหน่วง กามอารมณ์ นั้น คือ**

- ก. จิต ๑๐ ดวง ได้แก่ ทวิปัญจวิญญาณ ๑๐ ยึดหน่วงปัญจอารมณ์ โดยเฉพาะๆ ที่เป็นปัจจุบัน
- ข. จิต ๓ ดวง ได้แก่ มโนธาตุ ๓ ยึดหน่วงปัญจอารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน
- ค. จิต ๑๒ ดวง ได้แก่ ตทาลัมพน ๑๑ หลิตุปปาต ๑ ยึดหน่วงอารมณ์ ๖ ที่เป็น กามธรรม

๒. จิต ๖ ดวง ยึดหน่วง มหัคคตอารมณํ นั้น คือ

- ก. วิญญาณัญญาตนจิต ๓ ดวง มี อากาสนัญญาตน กุสล ๑ กิริยา ๑ เป็นอารมณํ
 ข. เนวสัณญานาสัณญายตนจิต ๓ ดวง มีอากิญจัญญายตน กุสล ๑ กิริยา ๑ เป็นอารมณํ

๓. จิต ๒๑ ดวง ยึดหน่วง บัญญัติอารมณํ นั้น คือ

- ก. รูปาวจรจิต ๑๕ ดวง มีบัญญัติเป็นอารมณํ
 ข. อากาสนัญญาตนจิต ๓ ดวง มีกสิณुकสมาฐิมากาสบัญญัติเป็นอารมณํ
 ค. อากิญจัญญายตนจิต ๓ ดวง มีนัตถิภาวบัญญัติ เป็นอารมณํ

๔. จิต ๘ ดวง ยึดหน่วง นิพพานอารมณํ นั้น คือ

โลกุตตรจิต ๘ ดวง ได้แก่ มัคคจิต ๔ ผลจิต ๔ มีพระนิพพานเป็นอารมณํ แต่อย่างเดียว

๕. จิต ๒๐ ดวง ยึดหน่วง อารมณํที่เว้นจากโลกุตตรนั้น คือ

ก. อกุสลจิต ๑๒ ดวง	มีอารมณํ ๖ ที่เป็นโลกีย และบัญญัติ คือ มีกามอารมณํ มหัคคตอารมณํ บัญญัติอารมณํได้(เว้นโลกุตตร อารมณํ)
ข. มหากุสลญาณวิปยุตต ๔ ดวง	
ค. มหากิริยาญาณวิปยุตต ๔ ดวง	

๖. จิต ๕ ดวงยึดหน่วงอารมณํที่เว้นจากอรหัตตมัคค อรหัตตผล คือ

ก. มหากุสลญาณสัมปยุตต ๔ ดวง	มีอารมณํ ๖ ที่เป็นโลกีย บัญญัติ และโลกุตตรได้(เว้นเฉพาะอรหัตตมัคค อรหัตตผล)
ข. อภิญญากุสล ๑ ดวง	

๗. จิต ๖ ดวง ยึดหน่วง อารมณํได้ทั้งหมดนั้น คือ

ก. มโนทวาราวชชนจิต ๑ ดวง	มีอารมณํ ๖ ที่เป็น โลกีย บัญญัติ และโลกุตตรได้ทั้งหมด ไม่มีเว้นเลย
ข. มหากิริยาญาณสัมปยุตต ๔ ดวง	
ค. อภิญญา กิริยา ๑ ดวง	

อารมณ์ของทวารวิมุตตจิต

ได้กล่าวแล้วในทวารสังคหะ ว่าจิตที่พ้นทวาร เป็นจิตที่เกิดโดยไม่ต้องอาศัย ทวารนั้น มี ๑๙ ดวง ได้แก่

- อุเบกขา สันตีรณจิต ๒
- มหาวิปากจิต ๘
- มหัคคตวิปากจิต ๙

ด้วยเหตุที่จิต ๑๙ ดวงนี้ทำหน้าที่ ปฏิสนธิ ภาวังกิจ จุติกิจ จึงไม่ต้องอาศัย ทวาร แต่ก็ต้องมีอารมณ์ตามหลักที่ว่า จิตต้องมีอารมณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว อารมณ์ ของจิต ๑๙ ดวงที่ ทำหน้าที่ ปฏิสนธิ ภาวังก จุตี นี้มีชื่อเรียกเป็นพิเศษโดยเฉพาะว่า **กรรมอารมณ์ กรรมนิमित อารมณ์ และ คตินิमितอารมณ์** ในกาลแห่งสัตว์อันใกล้ภวณะนั้น จะต้อง มี กรรมอารมณ์ กรรมนิमितอารมณ์ หรือคตินิमितอารมณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งมาปรากฏแก่ชวณจิตในภวณาสันนวิถึ อารมณ์ นี้ จะต้องเกิดทั่วทุกตัวสัตว์ เว้นแต่ **อสังขยสัตต และ พระอรหันต์** ที่เว้น อสังขยสัตต นั้น เพราะอสังขยสัตตไม่มีจิต จึงไม่มีอารมณ์ ส่วนที่เว้นพระ อรหันต์นั้น เพราะพระอรหันต์ไม่ต้องไปเกิดอีกแล้ว จึงไม่มีอารมณ์ ๓ อย่างนี้ อัน เป็นเครื่องหมายแห่งการเกิดชวณจิตในภวณาสันนวิถึ เรียกว่า ภวณาสันนชวณะ ก็ได้ แต่ชาติก่อน มีสิ่งใด เป็นอารมณ์ จิตที่เป็นปฏิสนธิ และ ภาวังก ตลอดจนจตุตถจิตในปัจจุบันชาตินี้ ก็ถือเอาสิ่งนั้นเป็นอารมณ์ ปฏิสนธิจิต ภาวังกจิต จตุตถจิต ในภพเดียวกัน ในชาติเดียวกัน ในบุคคลเดียวกัน เป็นจิตดวงเดียวกัน และมีอารมณ์ก็อย่างเดียวกัน

กรรมอารมณ์

กรรมอารมณ์ ที่เป็นฝ่ายกุศล คือ ตนได้ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม หรือเจริญ ภาวนามานันต์ เคยทำอย่างไร **ก็นึกก็คิด**อย่างที่ทำอยู่อย่างนั้น ภวณาสันนชวณจิต ก็ถือเอาเป็นอารมณ์ ที่เป็นฝ่ายอกุศล คือ ตนเคยฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ช้อ ชิง เหยียนตี จำจองสัตว์ อย่างไม่ ก็นึกก็คิด อย่างที่ได้ทำอยู่อย่างนั้น ภวณาสันนชวณจิต ก็น้อมเอามาเป็นอารมณ์

กรรมอารมณ์นี้ปรากฏทางมโนทวารทางเดียว ไม่ปรากฏทางทวารทั้ง ๕ คือ ปัญจทวาร เพราะกรรมอารมณ์นี้ นึกถึงคิดถึงการกระทำในอดีตเป็นอดีตอารมณ์ เป็นกรรมในอดีตที่ตน ได้ทำแล้วอย่างไร ก็ห่วงงุ่นงำใจให้คิดให้นึกเหมือนดังที่ได้ ทำอยู่อย่างนั้น เป็นแต่นึก เป็นแต่ คิดไม่ถึงกับมีเป็นภาพเป็นนิมิตมาปรากฏ เมื่อมีกรรมอารมณ์เป็นกุศล ก็นำไปสู่สุคติ ถ้าหากว่า มีกรรมอารมณ์เป็นอกุศล ก็จะต้องไปสู่ทุคติ

กรรมนิมิตอารมณ์

กรรมนิมิตอารมณ์ หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ตนได้ใช้ในการกระทำ กรรมนั้น ๆ ที่เป็น ฝ่ายกุศลก็เห็นเครื่องที่ตนได้ทำกุศล เป็นต้นว่า เห็นเครื่องสักการะที่ตนใช้บูชา เห็นผ้าผ่อนที่ตน ให้ทาน เห็นโบสถ์ เห็นพระพุทธรูปที่ตนสร้าง เห็นพระสงฆ์ที่ตนอุปัฏฐากบวชให้ มรณาสันนชนวน จิตก็ห่วงงอเอาเป็นอารมณ์ที่เป็นฝ่ายอกุศล เช่น เห็นแห อวน หอก ดาบ มีด ไม้ ปืน เครื่อง เบียดเบียน สัตว์ ที่ตนเคยใช้ในการทำบาปเหล่านี้ เป็นต้น มรณาสันนชนวนจิตก็น้อมมาเป็น อารมณ์ทั้งนี้ถ้าเป็นแต่เพียงนึก เพียงคิดถึงวัตถุเครื่องมือเครื่องใช้นั้น ๆ ก็ปรากฏทาง มโนทวาร เป็นอดีตอารมณ์ แต่ถ้าได้เห็นด้วยนัยตาจริง ๆ ด้วย ได้ยินทางหูจริง ๆ ด้วย ได้กลิ่นทางจมูกจริง ๆ ด้วย ก็เป็นทางปัญจทวารและเป็นปัจจุบันอารมณ์ เมื่อมีกรรมนิมิตอารมณ์เป็นกุศลก็นำไปสู่ สุคติ แต่ถ้าหากว่ามีกรรมนิมิตอารมณ์ เป็นอกุศลแล้ว ย่อมนำไปสู่ทุคติ

คตินิมิตอารมณ์

คตินิมิตอารมณ์ เป็นการนึกเห็นเครื่องหมายที่จะนำไปสู่ สุคติ หรือ ทุคติ ถ้าจะไปสู่สุคติ ก็จะมี ปรากฏเป็นวิมาน เป็นปราสาททิพยสมบัติ เป็นนางเทพอัปสร เป็นรั้ววัง เป็นครุฑมารดา เป็น รัตนาหาราม เป็นภิกษุ สามเณร ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดี คตินิมิตอารมณ์ที่จะนำไปสู่ทุคติ ก็จะมี ปรากฏเป็นเปลวไฟ เป็นเหว เป็นถ้ำอัน มีดมัว เป็นนายนิรยบาล เป็นสุนัข แร้ง กา เป็นต้น จะ มาเบียดเบียนทำร้ายตน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เลวร้ายทั้งนี้ปรากฏทางมโนทวารแต่ทางเดียว คือ เห็น ทางใจ และจัดเป็นปัจจุบัน อารมณ์ เพราะกำลังนึกเห็นนิมิตนั้น ๆ อยู่ สำหรับผู้ไปเกิดเป็น รูป พรหม และ อรูปพรหมนั้น มรณาสันนชนวนจิตมีเฉพาะ กรรมนิมิตอารมณ์แต่อย่างเดียว โดยมี

บัญญัติธรรม หรือ มหัคคตธรรม เป็นอารมณ์ ตามควรแก่ฌาน รวมความว่า กรรมอารมณ์
กล่าวโดยอารมณ์ได้เฉพาะ ธรรมารมณ์ กล่าวโดย ทวาร เกิดเฉพาะทางมโนทวาร กล่าวโดยกาล
ได้แก่อารมณ์ที่เป็นอดีต

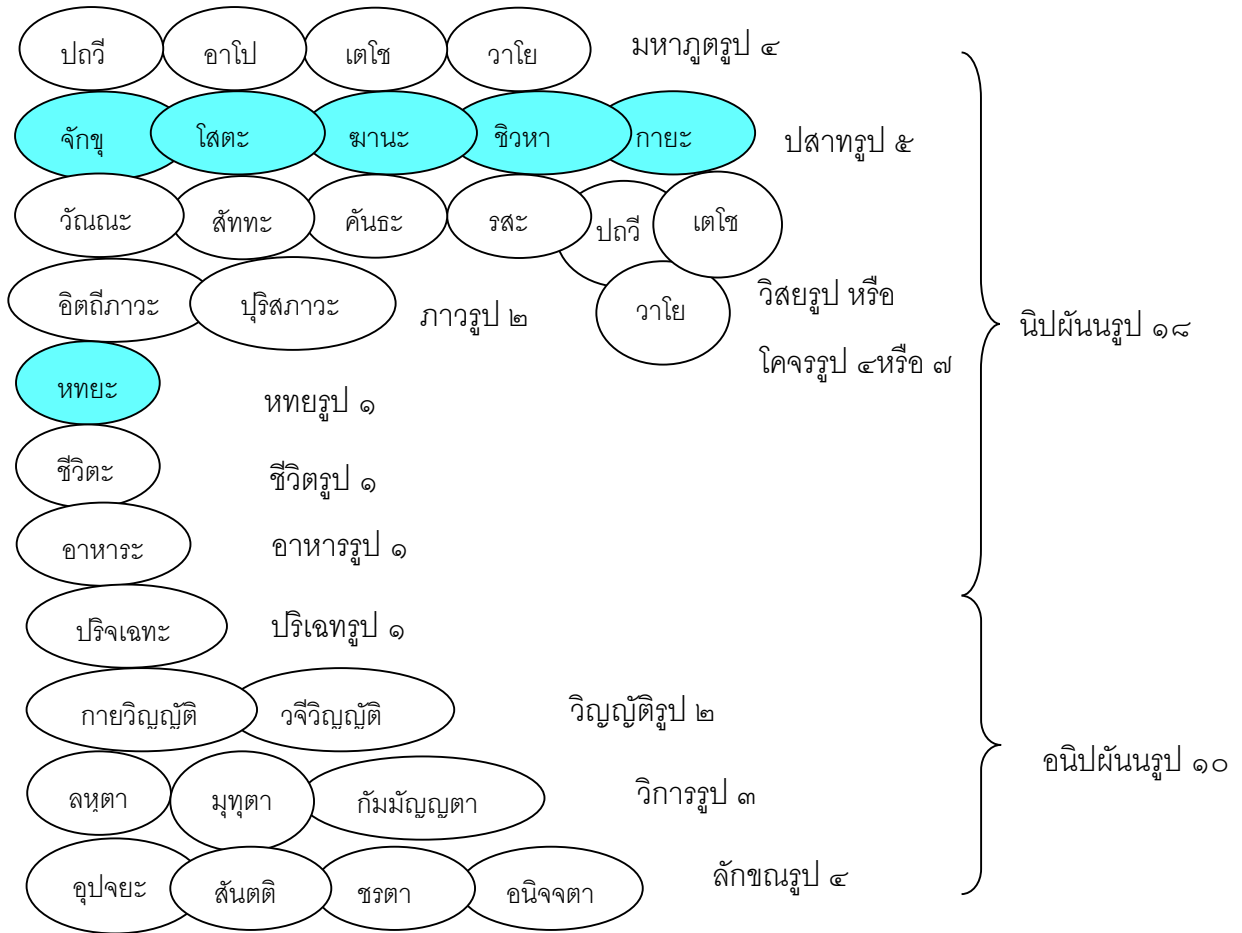
กรรมนิमितอารมณ์ กล่าวโดยอารมณ์ได้ในอารมณ์ทั้ง ๖ กล่าวโดยทวาร เกิดได้ ทั้ง ๖
ทวาร กล่าวโดยกาลได้แก่ อารมณ์ที่เป็นอดีต และอารมณ์ที่เป็นปัจจุบันด้วย
คตินิमितอารมณ์ กล่าวโดยอารมณ์ได้เฉพาะธรรมารมณ์ กล่าวโดยทวารเกิดได้ เฉพาะทางมโน
ทวาร กล่าวโดยกาลเป็นได้เฉพาะปัจจุบัน

หมวดที่ ๖ วัตถุสังคหะ

วัตถุสังคหะ เป็นการรวบรวมแสดงเรื่องวัตถุ อันเป็นที่อาศัยเกิดของจิตและ เจตสิก วัตถุอันเป็นที่
ที่จิตและเจตสิกอาศัยเกิดนี้มี ๖ เรียกกันสั้น ๆ ว่า วัตถุ ๖ และวัตถุ ๖ นี้เป็น รูปธรรม ทั้งนี้คือ

๑. **จักขุวัตถุ** ได้แก่ จักขุประสาทรูป เป็นที่อาศัยเกิดของ **จักขุวิญญาณจิต ๒**
๒. **โสตวัตถุ** ได้แก่ โสตประสาทรูป เป็นที่อาศัยเกิดของ **โสตวิญญาณจิต ๒**
๓. **ฆานวัตถุ** ได้แก่ ฆานประสาทรูป เป็นที่อาศัยเกิดของ **ฆานวิญญาณจิต ๒**
๔. **ชีวหาวัตถุ** ได้แก่ ชิวหาประสาทรูป เป็นที่อาศัยเกิดของ **ชีวหาวิญญาณจิต ๒**
๕. **กายวัตถุ** ได้แก่ กายประสาทรูป เป็นที่อาศัยเกิดของ **กายวิญญาณจิต ๒**
๖. **หทยวัตถุ** ได้แก่ หทยรูป เป็นที่อาศัยเกิดของ **จิต ๗๕ ดวง (เว้น ทวิปัญญาวิญญาณ ๑๐
อรุปรวิบาท ๔)**

รูป ๒๘ ที่เป็นวัตถุ

วิญญาณธาตุ

ในวัตถุสังคหะนี้ ได้กล่าวถึง วิญญาณธาตุ คือ ธาตุรู้ด้วย ในจำนวนจิตทั้งหมด ๘๙ ดวง เมื่อจัดโดยความเป็นธาตุก็ได้ วิญญาณธาตุ ๗ คือ

๑. จักขุวิญญาณจิต ๒ ดวง เป็น จักขุวิญญาณธาตุ ๒. โสตวิญญาณจิต ๒ ดวง เป็น โสตวิญญาณธาตุ ๓. ฆานวิญญาณจิต ๒ ดวง เป็น ฆานวิญญาณธาตุ ๔. ชิวหาวิญญาณจิต ๒ ดวง เป็น ชิวหาวิญญาณธาตุ ๕. กายวิญญาณจิต ๒ ดวง เป็น กายวิญญาณธาตุ	ทั้ง ๕ นี้มีชื่อรวมเรียกว่า วิญญาณธาตุ ๕ หรือ ปัญจวิญญาณธาตุ
๖. ปัญจทวาราวัชชนจิต ๑ สัมปฏิจฉันนจิต ๒	รวม ๓ ดวง เป็น มโนธาตุ

๗. จิตที่เหลืออีก ๗๖ ดวง เป็น **มโนวิญญาณธาตุ**

ภุมิกับวัตถุ

กามภุมิ ๑๑ มีวัตถุทั้ง ๖ เป็นที่อาศัยให้เกิดวิญญาณธาตุทั้ง ๗ คือ

จักขุวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด จักขุวิญญาณธาตุ

โสตวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด โสตวิญญาณธาตุ

ฆานวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด ฆานวิญญาณธาตุ

ชิวหาวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด ชิวหาวิญญาณธาตุ

กายวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด กายวิญญาณธาตุ

หทยวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด มโนธาตุ และ มโนวิญญาณธาตุ

รูปภุมิ ๑๕ มีวัตถุ ๓ เป็นที่อาศัยให้เกิดวิญญาณธาตุ ๔ คือ

จักขุวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด จักขุวิญญาณธาตุ

โสตวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด โสตวิญญาณธาตุ

หทยวัตถุ เป็นที่อาศัยให้เกิด มโนธาตุ และ มโนวิญญาณธาตุ

อสังขยัสตตภุมิ ๑ นั้นวัตถุทั้ง ๖ วิญญาณธาตุทั้ง ๗ ไม่มีเลยแม้แต่สักอย่าง เดียว

อรุภุมิ ๔ นั้น วัตถุทั้ง ๖ ไม่มีเลย แต่มีวิญญาณธาตุ ๑ คือ มโนวิญญาณธาตุ ซึ่งเกิดได้

โดยไม่ต้องอาศัยวัตถุใด ๆ เลย

๑. ปรมัตถโชติกะ ปริจเฉทที่ ๓ และปริจเฉทที่ ๗ รचनाโดย พระสังฆมชโชติกะ ธรรมมาจริยะ
มูลนิธิสังฆมชโชติกะจัดพิมพ์
๒. คู่มือศึกษาพระอภิธรรม ปริจเฉทที่ ๓ ปกิณณกสังคหวิภาค รวบรวมโดย ชุนสรพกิจ
โกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร)
๓. อภิธรรมัตถสังคหะ และคำอธิบาย ปริจเฉทที่ ๓ ปกิณณกสังคหวิภาค ผู้แปล อาจารย์
ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์ กองทุนธรรมนิติ จัดพิมพ์เผยแพร่
๔. <https://www.thepathofpurity.com> สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2561

๙. เรื่องสังกิจจสามเณร [๘๙]

[ข้อความเบื้องต้น]

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภสังกิจจสามเณร ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า “โย จ สุตสต้ ชีเว เป็นต้น.

[กุลบุตร ๓๐ คนออกบวช]

ได้ยินว่า “กุลบุตรประมาณ ๓๐ คนในกรุงสาวัตถี พังธรรมกถาแล้ว บวชถวายชีวิตในศาสนาของพระศาสดา. ภิกษุเหล่านั้นอุปสมบทได้ ๕ พรรษา เข้าไปเฝ้าพระศาสดา สดับพระ ๒ ประการ คือ คันถะ วิปัสสนาธุระ ไปทำอุตสาหะในคันถะ เพราะเป็นผู้บวชในเวลาเป็น คนแก่ มีความประสงค์จะบำเพ็ญวิปัสสนาธุระ ทูลให้พระศาสดาตรัสบอกกัมมัญฐานจนถึง อรหัตตผลแล้ว จึงทูลอ้าลาพระศาสดาว่า “ข้าพระองค์จักไปสู่แดนป่าแห่งหนึ่ง พระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสถามว่า “พวกเธอจักไปยังที่ไหน ? เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “สถานที่ชื่อโน้น, ได้ทรงทราบว่า “ภัยจักเกิดขึ้นในที่นั้นแก่ภิกษุเหล่านั้น เพราะอาศัยคนกินเดนคนหนึ่ง, ก็แต่ว่าเมื่อสังกิจจสามเณรไปแล้ว ภัยนั้นจักระงับ. เมื่อเป็นเช่นนั้นกิจบรรพชิตของภิกษุเหล่านั้น จักถึงความบริบูรณ์.

[ประวัติของสังกิจจสามเณร]

สามเณรของพระสารีบุตรเถระชื่อสังกิจจสามเณร มีอายุ ๗ ปีโดยกำเนิด. ได้ยินว่า “มารดาของสังกิจจสามเณรนั้น เป็นธิดาของตระกูลมั่งคั่งในกรุงสาวัตถี. เมื่อสามเณรนั้นยังอยู่ในท้อง มารดานั้นได้ทำกาละในขณะนั้นนั่นเอง ด้วยความเจ็บไข้อย่างหนึ่ง. เมื่อมารดานั้นถูกเผาอยู่ เนื้อส่วนที่เหลือไหม้ไป เว้นแต่เนื้อท้อง. ลำดับนั้นพวกสัปเหร่อยกเนื้อท้องของนางลงจากเชิงตะกอน แหวด้วยหลาวเหล็กในที่ ๒ - ๓ แห่ง. ปลายหลาวเหล็กกระทบหางตาของทารก. พวกสัปเหร่อแหวเนื้อท้องอย่างนั้นแล้ว จึงโยนไปบนกองถ่าน ปกปิดด้วยถ่านนั้นแลแล้ว

หลีกไป. ส่วนเนื้อท้องใหม่แล้ว. ส่วนทารกได้เป็นเช่นกับรูปทองคำบนกองถ่าน เหมือนนอนอยู่ใน
ในกลีบแห่งดอกบัว. แท้จริงสัตว์ผู้มีในภพเป็นที่สุด แม้ถูกภูเขาสีเนรุทับอยู่ ชื่อว่ายังไม่บรรล
อรหัตตผลแล้วสิ้นชีวิตไม่มี. ในวันรุ่งขึ้น พวกสัปเหร่อมาด้วยคิดว่า “จักดับเชิงตะกอน เห็นทารก
นอนอยู่อย่างนั้น เกิดอัศจรรย์และแปลกใจ คิดว่า “ชื่ออย่างไรกัน ? เมื่อสรีระทั้งสิ้นถูกเผาอยู่บน
พินเท่านั้น ทารกไม่ไหม้แล้ว, จักมีเหตุอะไรกันหนอ ? จึงอุ้มเด็กนั้นนำไปภายในบ้านแล้ว ถ้าม
พวกหมอทายนิมิต. พวกหมอทายนิมิตพูดว่า “ถ้าทารกนี้ จักอยู่ครองเรือน, พวกญาติตลอด ๗
เครือสกุล จักไม่ยากจน, ถ้าจักบวช, จักเป็นผู้อันสมณะ ๕๐๐ รูปแวดล้อมเที่ยวไป. พวกญาติ
ขนานชื่อว่า “สังกัจจะ เพราะหางตาของเขาแตกด้วยขอเหล็ก.

สมัยอื่น เด็กนั้นปรากฏว่า “สังกัจจะ. ครั้งนั้น พวกญาติเลี้ยงเขาไว้ ด้วยปรึกษากันว่า
“ช่างเถิด, ในเวลาที่เขาเติบโตแล้วพวกเราจะให้เขาบวชในสำนักพระสารีบุตรผู้เป็นเจ้าของเรา.
ในเวลาที่ดินมีอายุได้ ๗ ขวบ สังกัจจะนั้นได้ยินคำพูดของพวกเด็ก ๆ ว่า “ในเวลาที่เขาอยู่ในท้อง
มารดาของเจ้าได้กระทำกาละแล้ว, เมื่อสรีระมารดาของเจ้านั้นแม้ถูกเผาอยู่, เจ้าก็ไม่ไหม้ จึง
บอกแก่พวกญาติว่า “เขาว่าฉันพินภัยเห็นปานนั้น, ประโยชน์อะไรของฉันด้วยเรือน. ฉันจักบวช.
ญาติเหล่านั้นรับรองว่า “ดีละพ่อแล้วนำไปยังสำนักพระสารีบุตรเถระได้ถวายด้วยกล่าววว่า
“ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงให้เด็กนี้บวช. พระเถระให้ตัจปัญจกัมมัฏฐานแล้วก็ให้บวช. สามเณร
นั้นบรรลอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ในเวลาปลงผมเสร็จนั่นเอง, ชื่อว่าสังกัจสามเณร
เพียงเท่านี้.

[ทรงรับสั่งให้ภิกษุไปลาพระสารีบุตร]

พระศาสดาทรงทราบวว่า “เมื่อสามเณรนี้ไปแล้ว ภัยนั้นจักระงับ, เมื่อเป็นเช่นนั้น กิจแห่ง
บรรพชิตของภิกษุเหล่านั้น จักถึงความบริบูรณ์ ดังนี้แล้ว จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจง
อำลาสารีบุตรพี่ชายของพวกเธอแล้วจึงไป. ภิกษุเหล่านั้นรับว่า “ดีละแล้วไปยังสำนักของพระ
เถระ เมื่อพระเถระถามว่า “อะไร ? ผู้มีอายุ จึงกล่าววว่า “พวกกระผมเรียนกัมมัฏฐานในสำนัก

พระศาสดาแล้ว มีประสงค์จะเข้าไปป่าจึงทูลอ้อนวอน, เมื่อเป็นเช่นนั้น พระศาสดาจึงตรัส อย่างนี้ แก่พวกภรรยาว่า “พวกเธออย่าไปหาสามีของพวกเธอแล้วจึงไป, ด้วยเหตุนี้ พวกภรรยาจึงมาในที่นี้. พระเถระคิดว่า “ภิกษุเหล่านี้ จักเป็นผู้ที่พระศาสดาทรงเห็นเหตุอย่างหนึ่งแล้วส่งมาที่นี่, นี้ อะไรกันหนอแล ?” รู้เรื่องนั้นแล้ว จึงกล่าวว่า “ผู้มีอายุ ก็สามเณรของพวกท่านมีหรือ ?” พวกภิกษุ. “ไม่มี ท่านผู้มีอายุ.

พระเถระ. ถ้าไม่มี, พวกท่านจงพาสังกัจจายสามเณรนี้ไป.

พวกภิกษุ. อย่าเลย ท่านผู้มีอายุ, เพราะอาศัยสามเณร ความกังวลจักมีแก่พวกภรรยา, ประโยชน์อะไรด้วยสามเณร สำหรับพวกภิกษุผู้ที่อยู่ในป่า.

พระเถระ. ท่านผู้มีอายุ เพราะอาศัยสามเณรนี้ ความกังวลจักไม่มีแก่พวกท่าน, ก็แต่เพราะอาศัยพวกท่าน ความกังวลจักมีแก่สามเณรนี้, ถึงพระศาสดาเมื่อจะทรงส่งพวกท่าน มายังสำนักเรา ทรงหวังจะส่งสามเณรไปกับพวกท่านจึงทรงส่งมา, พวกท่านจงพาสามเณรนี้ไปเถิด.

[ภิกษุ ๓๐ รูปไปทำสมณธรรม]

ภิกษุเหล่านั้นรับว่า “ดีละ รวมเป็น ๓๑ คนพร้อมทั้งสามเณรอ้อนวอนพระเถระออกจากวิหารเที่ยวจาริกไป บรรลุถึงบ้านหนึ่ง ซึ่งมีพันสกุลในที่สุด ๑๒๐ โยชน์. พวกภิกษุเห็นภิกษุเหล่านั้นมีจิตเลื่อมใสอังกาศโดยเคารพแล้ว ถาถามว่า “ท่านเจ้าข้า พวกท่านจะไปไหน ?” เมื่อภิกษุเหล่านั้นตอบว่า “จะไปตามสถานที่ผาสุกผู้มีอายุ จึงหมอบลงแทบเท้าอ้อนวอนว่า “ท่านเจ้าข้า เมื่อพวกพระผู้เป็นเจ้าอาศัยบ้านนี้อยู่ตลอดภายในพรรษา, พวกภรรยาจะสมานกันศีลห้าทำอุโบสถกรรม. พระเถระทั้งหลายรับแล้ว. ครั้งนั้น พวกภิกษุจัดแจงที่พักกลางคืนที่พักรหว่างวัน ที่จกรมและบรรณศาลา ถึงความอุตสาหะว่า “วันนี้พวกเรา, พรุ่งนี้ พวกเรา ได้ทำการบำรุงภิกษุเหล่านั้น.

[พวกภิกษุตั้งกติกากันอยู่จำพรรษา]

ในวันเข้าจำพรรษา พระเถระทั้งหลายทำกติกาวัตรกันว่า “ผู้มีอายุ พวกเราเรียนกัมมัฏฐานในสำนัก ของพระพุทธเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่, แต่เว้นความถึงพร้อมด้วยข้อปฏิบัติ พวกเราไม่อาจยังพระพุทธเจ้าทั้งหลายให้ยินดีได้, อนึ่ง ประตูปายก็เปิดแล้วสำหรับพวกเราทีเดียว, เพราะฉะนั้น เว้นเวลาภิกษาจารย์ในตอนเช้า และเวลาบำรุงพระเถระตอนเย็น ในกาลที่เหลือ พวกเราจักไม่อยู่ในที่แห่งเดียวกัน ๒ รูป, ความไม่ผาสุกจักมีแก่ท่านผู้ใด, เมื่อท่านผู้นั้นตีระฆัง, พวกเราจักไปสำนักท่านผู้นั้นทำยา, ในส่วนกลางคืนหรือส่วนกลางวันอื่นจากนี้ พวกเราจักไม่ประมาทประกอบกัมมัฏฐานเนื่องๆ.

[ทุคตบุรุษมาอาศัยอยู่กับพวกภิกษุ]

เมื่อภิกษุเหล่านั้น ครั้นทำกติกาย่างนั้นอยู่, บุรุษเข็ญใจคนหนึ่งอาศัยธิดาเป็นอยู่, เมื่อทุภิกขภัยเกิดขึ้นในที่นั้น, มีประสงค์จะอาศัยธิดาคนอื่นเป็นอยู่ จึงเดินทางไป, แม้พระเถระทั้งหลายเที่ยวไป บิณฑบาตในบ้าน มาถึงที่อยู่ อาบน้ำในแม่น้ำแห่งหนึ่งในระหว่างทางนั่งบนหาดทราย ทำภติกิจ. ในขณะนั้น บุรุษนั้นถึงที่นั้นแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง. ลำดับนั้นพระเถระทั้งหลายถามเขาว่า “จะไปไหน ? บุรุษนั้นบอกเนื้อความนั้นแล้ว. พระเถระทั้งหลายเกิดความกรุณาในบุรุษนั้น จึงกล่าวว่า “อุบาสก ท่านหิวจัด, จงไปนำไปไม้มาแล้ว, พวกเราจักให้ก้อนภัตรแก่ท่านรูปละก้อน เมื่อเขานำไม้มาแล้ว, จึงคลุกด้วยแองและกับ โดยทำนองที่จะฉันด้วยตนๆได้ให้ก้อนภัตรรูปละก้อน. ทราบว่า “ธรรมเนียมมีดังนี้ ภิกษุผู้จะให้ภัตรแก่ผู้มาถึงในเวลาฉัน ไม่ให้ภัตรตอนยอด° พึงให้น้อยบ้าง มากบ้างโดยทำนองที่จะฉันด้วยตนนั้นแล, เพราะฉะนั้น ภิกษุแม่เหล่านั้นจึงได้ให้เช่นนั้น. บุรุษนั้นทำภติกิจแล้วไหว้พระเถระทั้งหลายถามว่า “ท่านขอรับ พวกพระผู้เป็นเจ้าของ ใครๆ นิมนต์ไว้หรือ ? พวกภิกษุ. ไม่มีการนิมนต์ดอก อุบาสก, พวกมนุษย์ถวายเป็นอาหารเช่นนี้แหละทุกๆ วัน. ทุคตบุรุษคิดว่า “เราแม้ขยันขันแข็งทำงานตลอดกาลเป็นนิตยาก็ไม่อาจได้อาหารเช่นนี้, ประโยชน์อะไรของเราด้วยการไปที่อื่น, เรา

จักเป็นอยู่ในสำนักของภิกษุเหล่านี้แหละ. ลำดับนั้น จึงกล่าวกับภิกษุเหล่านั้นว่า “กระผมปรารถนาจะทำวัตรปฏิบัติอยู่ในสำนักของพวกพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า.

พวกภิกษุ. ดีละ อุบาสก.

[บุคคลบุรุษหนีพวกภิกษุไปเยี่ยมธิดา]

เขาไปที่อยู่ของภิกษุเหล่านั้นกับภิกษุเหล่านั้น ทำวัตรปฏิบัติเป็นอันดี ยังพวกภิกษุให้รักใคร่อย่างยิ่ง โดยล่วงไป ๒ เดือนปรารถนาจะไปเยี่ยมธิดา คิดว่า “ถ้าเราจักอำลาพวกพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า, พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลาย จักไม่ปล่อยเรา, เราจักไม่อำลาละ ดังนี้แล้ว ก็ไม่บอกแก่ภิกษุเหล่านั้นเลยออกไปแล้ว. ทราบว่า “ข้อที่เขาไม่บอกพวกภิกษุหนีไปเท่านั้น ได้เป็นความพลาดพลั้งอย่างขนาดใหญ่, ก็ในหนทางไปของบุรุษนั้น มีดวงอยู่แห่งหนึ่ง. ในวันที่ ๗ เป็นวันของโจร ๕๐๐ คน ผู้ทำการบนบานเทวดาว่า “ผู้ใดจักเข้าสู่ดวงนี้, พวกเราจักฆ่าผู้นั้นแล้ว ทำพิธีกรรมแต่ท่าน ด้วยเนื้อและเลือดของผู้นั้นแหละแล้วอยู่ในดวงนั้น.

[เขาถูกโจรจับในกลางดง]

เพราะฉะนั้น ในวันที่ ๗ หัวหน้าโจรขึ้นต้นไม้ตรวจดูพวกมนุษย์เห็นบุรุษนั้นเดินมา จึงได้ให้สัญญาณแก่พวกโจร. โจรเหล่านั้นรู้ความที่บุรุษนั้นเข้าสู่กลางดง จึงล้อมจับเขา ทำการผูกอย่างมั่นคง สี่ไฟด้วยไม้สี่ไฟ ขนพืชมาก่อเป็นกองไฟใหญ่ เลี่ยมหลาวไว้. บุรุษนั้นเห็นกิริยาโจรเหล่านั้น จึงถามว่า “นาย ในที่นี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นหมูและเนื้อเป็นต้นเลย, เหตุไร พวกท่านจึงทำหลาวนี้ ? พวกโจร. พวกเราจักฆ่าเจ้า ทำพิธีกรรมแก่เทวดา ด้วยเนื้อและเลือดของเจ้า. บุรุษนั้นถูกมรณภัยคุกคาม มิได้คิดถึงอุปการะนั้นของพวกภิกษุ เมื่อจะรักษาชีวิตของตนอย่างเดียวเท่านั้น จึงกล่าวอย่างนี้ว่า “นายข้าพเจ้าเป็นคนกินเดน กินภัตที่เป็นเดนเติบโต, ขึ้นชื่อว่าคนกินเดนเป็นคนกาฬกัณฐิ, ก็พวกพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า แม้ออกบวชจากสกุลใดสกุลหนึ่งเป็นกษัตริย์ทีเดียว, ภิกษุ ๓๑ รูปอยู่ในที่โน้น พวกท่านจงฆ่าภิกษุเหล่านั้นแล้วทำกรรม, เทวดาของพวก

ท่านจักยินดี เป็นอย่างยิ่ง.

[พวกโจรไปจับภิกษุเพื่อทำพิธีกรรม]

พวกโจรฟังคำนั้นแล้วคิดว่า “คนนี่พูดดี, ประโยชน์อะไรด้วยคนกาฬกัณฐะนี้, พวกเราจักฆ่าพวกกษัตริย์ทำพิธีกรรม ดังนี้แล้ว จึงกล่าวว่ “มาเถิด, จงแสดงที่อยู่ของภิกษุเหล่านั้นแล้วให้เขานั้นแลเป็นผู้นำทาง ถึงที่นั่นแล้ว ไม่เห็นภิกษุในท่ามกลางวิหาร จึงถามเขาว่า “พวกภิกษุไปไหน ? เขารู้กติกาวัตรของภิกษุเหล่านั้นเพราะอยู่ถึง ๒ เดือน จึงกล่าวว่อย่างนี้ว่า “พวกภิกษุจักประชุมกันด้วยเสียงระฆัง. หัวหน้าโจรตีระฆังแล้ว, พวกภิกษุได้ยินเสียงระฆังคิดว่า “ใครตีระฆังผิดเวลา, ความไม่ผาสุกจักมีแก่ใคร ดังนี้แล้ว จึงมานั่งบนแผ่นดินที่เขาแต่งตั้งไว้โดยลำดับตรงกลางวิหาร. พระสังฆเถระแลดูพวกโจรแล้ว ถามว่า “อุบาสก ใครตีระฆังนี้. หัวหน้าโจรตอบว่า “ข้าพเจ้าเองขอรับ. พระสังฆเถระ. เพราะเหตุไร ? หัวหน้าโจร. พวกข้าพเจ้าบนบานเทพดาประจำดวงไว้, จักจับภิกษุรูป ๑ ไป เพื่อต้องการทำพิธีกรรมแก่เทวดานั้น.

[พวกภิกษุยอมตัวให้โจรจับ]

พระมหาเถระฟังคำนั้นแล้ว จึงกล่าวกับพวกภิกษุว่า “ผู้มีอายุ ธรรมดาภิจเกิดแก่พวกน้องๆ ผู้เป็นพี่ชายต้องช่วยเหลือ, ผมจักสละชีวิตของตนเพื่อพวกท่าน ไปกับโจรเหล่านี้, ขออันตรายจงอย่ามีแก่ทุกๆ ท่าน, พวกท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาททำสมณธรรมเถิด. พระอนุเถระกล่าวว่ “ท่านขอรับ ธรรมดาภิจของพี่ชายยอมเป็นภาระของน้องชาย, ภาระผมจักไป, ขอท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาทเถิด. โดยอุบายนี้ ชนแม่ทั้ง ๓๐ ลูกขึ้นพูดเป็นลำดับว่า “ผมเอง ผมเอง. ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุทั้งหมดไม่เป็นบุตรของมารดาเดียวกันเลย, ไม่เป็นบุตรของบิดาเดียวกัน, ทั้งยังไม่สิ้นราคะ, แต่กระนั้นก็ยอมเสียสละชีวิตตามลำดับ เพื่อประโยชน์แก่ภิกษุที่เหลือ, บรรดาภิกษุเหล่านั้น แม้ภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่าสามารถกล่าวว่ “ท่านไปเถิด มิได้มีเลย.

[สังกิจจสามเณรยอมมอบตัวให้แก่โจร]

สังกิจจสามเณรได้ฟังคำของภิกษุเหล่านั้น จึงกล่าวว่า “หยุดเถิด ท่านขอรับ, กระผมจักสละชีวิตเพื่อพวกท่านไปเอง.

พวกภิกษุ. ผู้มีอายุ เราทั้งหมดแม้จักถูกฆ่ารวมกัน ก็จักไม่ยอมสละเธอผู้เดียว. สามเณร. เพราะเหตุไร ? ขอรับ.

พวกภิกษุ. ผู้มีอายุ เธอเป็นสามเณรของพระธรรมเสนาบดี สารีบุตรเถระ, ถ้าเราจักสละเธอ, พระเถระจักติว่า “พวกภิกษุพาสามเณรของเราไปมอบให้แก่พวกโจร, เราไม่อาจจะสลัดคำติเตียนนั้นได้, ด้วยเหตุนี้ เราจักไม่สละเธอ. สามเณร. ท่านขอรับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงส่งพวกท่านไปยังสำนักพระอุปัชฌายะของกระผมก็ดี, พระอุปัชฌายะของกระผมส่งกระผมมากับพวกท่านก็ดี, ได้ทรงเห็นเหตุอันนี้แล้วทั้งนี้ จึงส่งมา, หยุดเถิด ขอรับ, กระผมนี้แหละจักไปเอง. สามเณรนั้นไหวภิกษุทั้ง ๓๐ รูปแล้วกล่าวว่า “ท่านขอรับถ้าโทษของกระผมมีอยู่, ขอท่านจงอดโทษ ดังนี้แล้วก็เดินออกไป. ความสลดใจอย่างใหญ่เกิดขึ้นแก่พวกภิกษุแล้ว, ตาเต็มไปด้วยน้ำตา, เนื้อหัวใจสั่นแล้ว. พระมหาเถระพูดกับโจรว่า “อุบาสก เด็กนี้เห็นพวกท่านก่อไฟ เสียมหลาว ลาดไปไม้จักกลัว, ท่านทั้งหลายพักสามเณรนี้ไว้ในที่ส่วนหนึ่ง ฟังทำกิจเหล่านั้น. พวกโจรพาสามเณรไปพักไว้ในที่ส่วนหนึ่งแล้วทำกิจทั้งปวง.

[นายโจรลงมือฆ่าสามเณร]

ในเวลาเสร็จกิจ หัวหน้าโจรชักดาบเดินเข้าไปหาสามเณร. สามเณรเมื่อนั่งเข้าฉานมัน. หัวหน้าโจรแกว่งดาบฟันลงที่คอสามเณร. ดาบงอเอาคมกระทบคม. หัวหน้าโจรนั้นสำคัญว่า “เราประหารไม่ดี จึงตัดดาบนั้นให้ตรงแล้วประหารอีก. ดาบเป็นดังใบตาลที่ม้วน ได้ร่นถึงโคนดาบ. แท้จริง บุคคลแม้จะเอาภูเขาสิเนรุทับสามเณรในเวลานั้น ชื่อว่าสามารถจะให้สามเณรตายไม่มี เลย, จะป่วยกล่าวไปไยถึงว่าจะเอาดาบฟันให้ตาย. หัวหน้าโจรเห็นปาฏิหาริย์นั้นแล้ว

คิดว่า “เมื่อก่อนดาบของเรา ย่อมตัดเส้าหินหรือต่อไม้ตะเคียนเหมือนหยวกกล้วย, บัดนี้ ดาบของเราออกราวหนึ่ง อีกคราวหนึ่งเกิดเป็นดังใบตาลม้วน, ดาบชื่อนี้ แม้ไม่มีในเจตนา ยังรู้คุณของสามเณรนี้. เรามีเจตนายังไม่รู้.

[นายโจรเลื่อมใสในปาฏิหาริย์ของสามเณร]

นายโจรทิ้งดาบลงที่พื้นดิน เอาอกหมอบแทบใกล้เท้าของสามเณร เมื่อจะถามว่า “ท่านเจ้าข้า พวกผมเข้ามาในดงนี้เพราะเหตุต้องการทรัพย์, บุรุษแม้มีประมาณ ๑,๐๐๐ คน เห็นพวกเราแต่ที่ไกลเที่ยวยังสิ้น, ไม่อาจพูด ๒ - ๓ คำได้, ส่วนสำหรับท่านแม้เพียงความสะดุ้งแห่งจิตก็มิได้มี, หน้าของท่านส่องไสดังทองคำในเบ้าปาก และดังดอกกัณณิกาที่บานดี, เหตุอะไรกันหนอ ? จึงกล่าวคำนี้ว่า :- ความหวาดเสียวไม่มีแก่ท่าน, ความกลัวก็ไม่มี, วรรณะส่องไสยิ่งนัก, เหตุไร ท่านจึง ไม่คร่ำครวญ ในเพราะภัยใหญ่หลวงเห็นปาน นี้เล่า ? สามเณรออกจากฌาน เมื่อจะแสดงธรรมแก่หัวหน้าโจรนั้นจึงกล่าวว่า “ท่านผู้เป็นนายบ้าน ขึ้นชื่อว่าอัฐภาพของพระชีณาสพยอมเป็นเหมือนภาระ (ของหนัก) ซึ่งวางไว้บนศิระชะ, พระชีณาสพนั้น เมื่ออัฐภาพนั้นแตกไป ย่อมยินดีทีเดียว ย่อมไม่กลัวเลย ดังนี้แล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า :- ท่านผู้เป็นนายบ้าน ทุกข์ทางใจย่อมไม่มี แก่ท่านผู้ไม่มีความห่วงใย, ท่านผู้แสวงหา คุณ สิ้นสัญโญชน์แล้ว ก้าวล่วงภัยทุกอย่าง ได้, ตัดหาอันนำไปสู่ภพของพระชีณาสพนั้น สิ้นแล้ว, ท่านเห็นธรรมแล้วตามเป็นจริง หรือ โดยถ่องแท้, ความตาย [ของท่าน]หมดภัย ดังปลงภาระลง ฉะนั้น.

[นายโจรขอบรรพชากะสามเณร]

หัวหน้าโจรนั้นฟังคำสามเณรนั้นแล้ว แลดูโจร ๕๐๐ คนพูดว่า “พวกท่านจักทำอย่างไร ? พวกโจร. ก็ท่านเล่า ? นาย. นายโจร. กิจในท่ามกลางเรือนของฉันทันไม่มี เพราะเห็นปาฏิหาริย์เห็นปานนี้ก่อน, ฉันทันจักบวชในสำนักพระผู้เป็นเจ้า.

พวกโจร. ดีละ พ่อ. ลำดับนั้น โจรทั้ง ๕๐๐ คนไหว้สามเณรแล้วจึงขอบรรพชา. สามเณร

นั่นตัดผมและชายผ้าด้วยคมดาบของโจรเหล่านั้นเอง ย้อมด้วยดินแดง ให้ครองผ้ากาสาเย
เหล่านั้น ให้ตั้งอยู่ในศีล ๑๐ เมื่อพาสามเณรเหล่านั้นไป คิดว่า “ถ้าเราจักไม่เยี่ยมพระเถระ
ทั้งหลายไปเสีย, พระเถระเหล่านั้นจักไม่อาจทำสมณธรรมได้, จำเดิมแต่กาลที่พวกโจรจับเรา
ออกไป บรรดาพระเถระเหล่านั้น แม้รูปหนึ่ง ก็มีอาจอดกลั้นน้ำตาไว้ได้, เมื่อพระเถระเหล่านั้น
คิดอยู่ว่า “สามเณรถูกโจรฆ่าตายแล้วหรือยังหนอ ก็มัญฐาน จักไม่มุ่งหน้าได้, เพราะฉะนั้น เรา
เยี่ยมท่านแหละ จึงจักไป.

[สามเณรกลับไปเยี่ยมพวกภิกษุ]

สามเณรนั้นมีภิกษุ ๕๐๐ รูปเป็นบริวารไปในที่นั้น, เมื่อภิกษุเหล่านั้นกลับได้ความเบาใจ
เพราะเห็นตนแล้วกล่าวว่า “สังกัจจะผู้สัตบุรุษ เธอได้ชีวิตแล้วหรือ ?” จึงตอบว่า “อย่างนั้นขอรับ,
โจรเหล่านี้ใครจะฆ่ากระผมให้ตาย ก็ไม่อาจฆ่าได้ เลื่อมใสในคุณธรรมของกระผม พังกรรมแล้ว
บวช:- กระผมมาด้วยหวังว่า “เยี่ยมท่านแล้วจักไป. ขอท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาททำสมณธรรม
เถิด, กระผมจักไปสำนักพระศาสดาแล้วไหว้ภิกษุเหล่านั้น พาสามเณรออกไปยังสำนักพระ
อุปัชฌายะ, เมื่อท่านถามว่า “สังกัจจะ เธอได้อันตเวทสิกแล้วหรือ ?” จึงตอบว่า “ถูกแล้ว ขอรับ
ดังนี้แล้วเล่าเรื่องนั้น, ก็เมื่อพระเถระกล่าวว่า “สังกัจจะ เธอจงไป, เยี่ยมพระศาสดา. เธอรับว่า
“ดีละแล้วไหว้พระเถระพาสามเณรเหล่านั้นไปยังสำนักพระศาสดา, แม้เมื่อพระศาสดาตรัสถาม
ว่า “สังกัจจะ เธอได้อันตเวทสิกแล้วหรือ ?” จึงกราบทูลเรื่องนั้น.

[ผู้มีศีลประเสริฐกว่าผู้ทุศีล]

พระศาสดาตรัสถามว่า “ได้ยินว่าอย่างนั้นหรือ ?” ภิกษุทั้งหลาย, เมื่อพวกภิกษุทูลรับว่า
“อย่างนั้น พระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า “ความตั้งอยู่ในศีลแล้วเป็นอยู่แม้วันเดียวในบัดนี้ ประเสริฐกว่า
การที่ท่านทำโจรกรรมตั้งอยู่ในทุศีลเป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี ดังนี้แล้วเมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิแสดง
ธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า:-

ก็ผู้ใดทูล มีใจไม่ตั้งมั่น พึ่งเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี,

ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้มีศีลมีมานประเสริฐกว่า “(ความเป็นอยู่ของผู้นั้น).

[แก้อรธ]

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทูลสือใด คือ ไม่มีศีล.

บทว่า สิวรุตสฺส ความว่า “ความเป็นอยู่แม้วันเดียว คือแม่สักครุ่เดียวของผู้มีศีล มี
มาน ด้วยมาน ๒ ประการ ประเสริฐ คือสูงสุดกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปีของผู้ทูล.

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุแม้ ๕๐๐ นั้นบรรลุอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย,
ธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่มหาชนผู้ประชุมกัน.

บทวิเคราะห์ชุดที่ ๔
เรื่อง สังกัจจสามเณร
ประกอบอภิธรรมมัตถสังคหะ ประจเฉทที่ ๓

จงนำเรื่อง เวทนา เหตุ กิจ ทวาร อารมณ และ วัตถุ ไปตอบคำถามในตอนต่อไป

๑. เวทนามี ๕ อย่างคือ

สุขเวทนา ทุกขเวทนา โสมนัสเวทนา โทมนัสเวทนา อุเบกขาเวทนา

๒. เหตุมี ๖ อย่างคือ

โลกเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ อโลกเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

๓. กิจ ๖ อย่าง (ทั้งหมดมี ๑๔ กิจ แต่ดึงมาทำแบบฝึกหัดเพียง ๖ กิจ) คือ

ทัสสนกิจ (เห็น) สวณกิจ (ได้ยิน) ฆายนกิจ (ได้กลิ่น)

สายนกิจ (รู้รส) ผุสนกิจ (รู้กระทบทางกาย)

ชวณกิจ (เสพอารมณ์ เข้าถึงความเป็น บุญ บาป ได้ ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์)

๔. ทวาร ๖ คือ

จักขุทวาร (ทางตา) โสตทวาร (ทางหู) ฆานทวาร (ทางจมูก)

ชีวหาทวาร (ทางลิ้น) กายทวาร (ทางกาย) มโนทวาร (ทางใจ)

๕. อารมณ ๖ คือ

รูปารมณ (สี) สัททวารมณ (เสียง) คันธวารมณ (กลิ่น) รสวารมณ (รส)

โผฏฐัพพวารมณ (เย็น-ร้อน, อ่อน-แข็ง, หย่อน-ตึง)

ธัมมารมณ (จิต ๘๙ , เจตสิก ๕๒ , ปรสาทรูป ๕ , สุขุมรูป ๑๖ , นิพพาน และบัญญัติ เรื่องราว ,)

๖. วัตถุ ๖ คือ

จักขุวัตถุ (จักขุปรสาท) โสตวัตถุ (โสตปรสาท) ฆานวัตถุ (ฆานปรสาท)

ชีวหาวัตถุ (ชิวหาปรสาท) กายวัตถุ (กายปรสาท) ทหยวัตถุ (ทหยรูป)

จากสถานการณ์เรื่องราวต่อไปนี้จึงตอบคำถามเกี่ยวกับจิตเมื่อตอบแล้วให้ตอบด้วยว่า

เวทนา ที่ประกอบกับจิตนั้น เป็นเวทนาอะไร

เหตุ ที่ประกอบกับจิตนั้นคืออะไรบ้าง

กิจ จิตนั้นทำกิจอะไร

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคืออะไร

อารมณ์ ที่จิตรับคืออะไร

วัตถุ ที่เป็นที่ตั้ง ที่อาศัยของจิตคืออะไร

๑. เมื่อหลาวกระทบที่หางตาของทารก (สังกัจจสามเณร) **ความรู้สึกเจ็บที่เกิดขึ้นเป็นจิตอะไร**

ก. ทุกขสหนคตกายวิญญานจิตที่เป็นผลของอกุศล

ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน

ค. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน

ง. โมหมูลจิตที่ ๒ อุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....

อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๒. **ความทุกข์ที่เกิดขึ้น**จากความหิวของบุตรที่เกิดจากทุพภิกขภัย จิตที่เกิดขึ้นคืออะไร

ก. ทุกขสหนคตกายวิญญานจิตที่เป็นผลของอกุศล

ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน

ค. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน

ง. โมหมูลจิตที่ ๒ อุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....
 อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๓. **ความสุขที่เกิดขึ้น**เมื่อกินอิ่มแล้ว ของทุกคน สุขที่เกิดขึ้นคืออะไร

- ก. สุขสหนคตกายวิญญาณจิตที่เป็นผลของกุศล
- ข. โลกมุขจิตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด ไม่มีการชักชวน
- ค. โลกมุขจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด มีการชักชวน
- ง. มหากุศลจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....
 อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๔. **จิตที่ได้รับรสอาหารที่ดี** คือจิตอะไร

- ก. สุขสหนคตกายวิญญาณจิตที่เป็นผลของกุศล
- ข. ชิวหาวิญญาณจิตที่เป็นผลของกุศล
- ค. โลกมุขจิตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด ไม่มีการชักชวน
- ง. มหากุศลจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....
 อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๕. **เมื่อได้รับประทานอาหารแล้ว** ทุกคนจะอยู่ในสำนักของภิกษุ ความปรารถนาคือเป็นจิตอะไร

- ก. โลกมุขจิตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด ไม่มีการชักชวน

- ข. โสณมูลจิตตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด มีการชักชวน
 ค. มหากุศลจิตตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ง. มหากุศลจิตตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตู่ที่จิตทำงานคือ.....

อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๖. ภารกิจที่ตั้งใจที่จะปฏิบัติในพรภษานั้น ได้ทำกตีกาข้อตกลงกัน พฤติกรรมนี้เกิดจากจิตอะไร

- ก. มหากุศลจิตตดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ข. มหากุศลจิตตดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
 ค. มหากุศลจิตตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ง. มหากุศลจิตตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตู่ที่จิตทำงานคือ.....

อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๗. ทศตบุรุษไม่ไปอำลาภิกษุ เพราะคิดว่า “ ถ้าเราจักอำลาพวกพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลาย จักไม่ปล่อยเราไป เราจักไม่ไปอำลาละ ความคิดนี้เป็นจิตอะไร

- ก. โสณมูลจิตตดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน
 ข. โสณมูลจิตตดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน
 ค. มหากุศลจิตตดวงที่ ๗ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ง. มหากุศลจิตตดวงที่ ๘ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....
 อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๘. ทุคตบุรุษเมื่อถูกจับ ผูกไว้ และเห็นโจรสลัดไฟด้วยไม้ขีดไฟ ขนพินมาก่อเป็นกองไฟ...

การเห็นกองไฟนั้น เป็นการทำงานของจิตอะไร

- ก. โทสมูลจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน
- ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน
- ค. จักขุวิญญานที่เป็นผลของอกุศล

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....

อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๙. ขณะที่ทุคตบุรุษพูดว่า “ ข้าพเจ้าเป็นคนกินแดนคน..พวกท่านจงฆ่าภิกษุเหล่านั้นและ

ทำกรรม เทวดาของพวกท่านจักยินดีเป็นอย่างยิ่ง ขณะที่พูดนี้พูดด้วยจิตอะไร

- ก. โทสมูลจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน
- ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน
- ค. โมหมูลจิตดวงที่ ๒ อุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....

อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๑๐. คำพูดของภิกษุ ๓๐ รูป ต่างก็พูดว่า “ ผู้มีอายุ ธรรมดาภิเษกแก่พวกน้องๆ ผู้เป็น
พี่ชายต้องช่วยเหลือ ผมจักสละชีวิตของตนเพื่อพวกท่าน....คำพูดนี้เกิดจากจิตอะไร

- ก. มหากุศลจิตดวงที่ ๕ อุเบกขาเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ข. มหากุศลจิตดวงที่ ๖ อุเบกขาเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
 ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๗ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ง. มหากุศลจิตดวงที่ ๘ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....

อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๑๑. หัวหน้าใจพินดาบลงที่คอสามเณร แล้วดาบนั้นม้วนลง...หลังจากนั้นวางดาบลงกับพื้น **เอาอกหมอบแทบเท้าสามเณร** การหมอบนั้นเป็นการทำงานของจิตอะไร

- ก. มหากุศลจิตดวงที่ ๕ อุเบกขาเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ข. มหากุศลจิตดวงที่ ๖ อุเบกขาเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
 ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๗ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ง. มหากุศลจิตดวงที่ ๘ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....

อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๑๒. **สามเณรแสดงธรรมแก่หัวหน้าใจ** “ ท่านผู้เป็นนายบ้าน ขึ้นชื่อว่าอัธภาพของพระ
 ชีณาสพ ย่อมเป็นเหมือนภาระซึ่งวางไว้บนศีรษะ...คำพูดของสามเณรเกิดจากจิตอะไร

- ก. มหากุศลจิตดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ข. มหากุศลจิตดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
 ค. มหาภิรยาคจิตดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 ง. มหาภิรยาคจิตดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....
 อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๑๓. **สามเณรแสดงธรรมแก่หัวหน้าโจร** “ ท่านผู้เป็นนายบ้าน ขึ้นชื่อว่าอัธยาของ
 พระชีณาสพ ย่อมเป็นเหมือนภาวะซึ่งวางไว้บนศิระ...การได้ยินของโจรนั้น เป็นจิตอะไร

- ก. มหากุศลจิตดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
- ข. มหากุศลจิตดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
- ค. โสตวิญญาณที่เป็นผลของกุศล

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....
 อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

๑๔. **สามเณรกับภิกษุ ๕๐๐ รูป (โจร) กลับไปหาภิกษุ ๓๐ รูปที่มาด้วยกัน ภิกษุ**
เห็นสามเณรแล้ว เบาใจ กล่าวว่่า “ สังกิจจะสัตบุรุษ เธอได้ชีวิตแล้วหรือ...คำพูด
ของภิกษุผู้เหล่านั้น เป็นจิตอะไร

- ก. มหากุศลจิตดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
- ข..มหากุศลจิตดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
- ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
- ง. มหากุศลจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ.....เหตุที่ประกอบคือ.....

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ.....ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ.....
 อารมณ์ที่จิตรับคือ.....วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ.....

เฉลย

คำเฉลยนี้ บางข้อ ข้อมูลไม่ชัดเจนนัก ก็จะคาดการณ์ถึงความน่าจะเป็น ซึ่งอาจไม่ตรงกับความคิดเห็นของท่านได้บ้าง ก็ไม่เป็นไร จะมีคำอธิบายถึงความน่าจะเป็นว่าเป็นเพราะอะไร เพื่อให้ท่านเข้าใจเรื่องจิตมากยิ่งขึ้น และเมื่อตอบเรื่องจิตได้ถูกต้องแล้ว ท่านก็อาจจะตอบเรื่อง เวทนา เหตุ.....ได้ถูกต้องต่อไปได้ด้วย แต่ถ้าตอบเรื่องจิตผิด เรื่องเวทนา เหตุ...ก็จะผิดพลาดไปด้วย แต่ก็จะทำให้ท่านเข้าใจเรื่อง เวทนา เหตุ.....มากยิ่งขึ้นอยู่ดี

๑. เมื่อหลาวกระทบที่หางตาของทารก (สังกิจจสามเณร) ความรู้สึกเจ็บที่เกิดขึ้นเป็นจิตอะไร

ก. **ทุกขสหนคตกายวิญญานจิตที่เป็นผลของอกุศล**

- ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน
- ค. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน
- ง. โมหมูลจิตที่ ๒ อุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ **ทุกขเวทนา** ซึ่งเกิดทางกาย

เหตุที่ประกอบ **ไม่มี** เพราะ จิตดวงนี้อยู่ในกลุ่มมเหตุกจิต ที่ไม่มีเหตุประกอบ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ **ผู้สนใจคือรับกระทบอารมณ์ทางกาย**

ทวาร ประตูดิจิตทำงานคือ **กายทวาร**

อารมณ์ที่จิตรับคือ **โณรัฐัพพารมณฺ์ คือรับอารมณ์ที่มากระทบทางกายที่เป็นของแข็ง**

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ **กายวัตถุ**

๒. **ความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความหิว**ของทุกตบบุรุษที่เกิดจากทพภิกขภัย จิตที่เกิดขึ้นคืออะไร

ก. **ทุกขสหนคตกายวิญญานจิตที่เป็นผลของอกุศล**

- ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน
- ค. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน
- ง. โมหมูลจิตที่ ๒ อุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน

อธิบาย ความหิวนั้นก็คือความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางร่างกายนั่นเอง

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ ทุกขเวทนา ซึ่งเกิดทางกาย

เหตุที่ประกอบ ไม่มี เพราะ จิตดวงนี้อยู่ในกลุ่มอเหตุกจิต ที่ไม่มีเหตุประกอบ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ ผุสณกิจคือรับกระทบอารมณ์ทางกาย

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ กายทวาร

อารมณ์ที่จิตรับคือ โผฏฐัพพารมณ์ คือรับอารมณ์ที่มากระทบทางกาย

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ กายวัตถุ

๓. ความสุขที่เกิดขึ้นเมื่อกินอิ่มแล้ว ของทุกตนบุรุษ จิตที่เกิดขึ้นคืออะไร

ก. สุขสหคตกายวิญญานจิตที่เป็นผลของกุศล

ข. โลกมุขจิตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด ไม่มีการชักชวน

ค. โลกมุขจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด มีการชักชวน

ง. มหากุศลจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ สุขเวทนา ซึ่งเกิดทางกาย

เหตุที่ประกอบ ไม่มี เพราะ จิตดวงนี้อยู่ในกลุ่มอเหตุกจิต ที่ไม่มีเหตุประกอบ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ ผุสณกิจคือรับกระทบอารมณ์ทางกาย

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ กายทวาร

อารมณ์ที่จิตรับคือ โผฏฐัพพารมณ์ คือรับอารมณ์ที่มากระทบทางกาย

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ กายวัตถุ

๔. จิตที่ได้รับรสอาหารที่ดี คือจิตอะไร

ก. สุขสหคตกายวิญญานจิตที่เป็นผลของกุศล

ข. ชิวหาวิญญานจิตที่เป็นผลของกุศล

ค. โลกมุขจิตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด ไม่มีการชักชวน

ง. มหากุศลจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
 เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ อูเบกขาเวทนา ซึ่งเกิดทางลิ้น
 เหตุที่ประกอบ ไม่มี เพราะ จิตดวงนี้อยู่ในกลุ่มมอเหตุกจิต ที่ไม่มีเหตุประกอบ
 กิจที่จิตทำหน้าที่คือ สายนกจคือรับรสทางลิ้น
 ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ ชิวหาทวาร
 อารมณ์ที่จิตรับคือ รสอารมณ์ รสอาหารที่ดี
 วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ ชิวหาวัตถุ

๕. เมื่อได้รับประทานอาหารแล้ว ทุคตบุรุษปรารถนาจะอยู่ในสำนักของภิกษุ ความ
 ปรารถนาคือเป็นจิตอะไร

๑. โลกมุขจิตดวงที่ ๓ ไม่เห็นผิด ไม่มีการชักชวน

ข. โลกมุขจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่เห็นผิด มีการชักชวน

ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

ง. มหากุศลจิตดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ โสมนัสเวทนา

เหตุที่ประกอบ มี ๒ เหตุคือ โลกเหตุ และโมหเหตุ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ ชวนกิจเสพอารมณ์ ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็จะเป็นเป็นบุญ เป็น บาปได้

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ มโนทวาร

อารมณ์ที่จิตรับคือ รัมมารมณ์ คือปรุงแต่งเป็นบัญญัติ เรืองราวแล้ว

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ หทยวัตถุ

อธิบาย ความปรารถนาคือเกิดเนื่องจากรสของอาหารที่ดี และไม่ต้องลำบากไป
 หา ในเบื้องต้น ต่อมาจึงอยากอยู่สบาย และรับประทานอาหารที่ดีๆ

๖. ภิกษุที่ตั้งใจที่จะปฏิบัติในพรชานันต์ ได้ทำกตีกาข้อตกลงกัน พุทธกรรมนี้เกิดจากจิตอะไร

๑. มหากุศลจิตดวงที่ ๑ มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

ข..มหากุศลดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน

ค. มหากุศลดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

ง..มหากุศลดวงที่ ๔ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ โสมนัสเวทนา

เหตุที่ประกอบ มี ๓ เหตุคือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ และอโมหเหตุ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ ชวนกิจเสพอารมณ

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ มโนทวาร

อารมณที่จิตรับคือ รัมมารมณ คือ เรื่องราว

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ หทยวัตถุ

คำอธิบาย สังเกตจากความตั้งใจ ทำข้อตกลงกันเพื่อให้ได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง คาดการณ์ว่าคงเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติ เห็นภัยของ วัฏฏสงสาร ความรู้สึกนั้น น่าจะดีใจ เป็นโสมนัสเวทนา ไม่ได้เกิดจากการชักชวนของใคร ต่างคน ต่างก็ต้องการปฏิบัติ

๗. **ความรู้สึกของบุคคลบุรุษที่ไม่ไปอำลาภิกษุ** “ ถ้าเราจักอำลาพวกพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลาย จักไม่ปล่อยเราไป เราจักไม่ไปอำลาละ ๕ ความคิดนี้เป็นจิตอะไร

ก. โทสมุจจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน

ข. โทสมุจจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน

ค. มหากุศลดวงที่ ๗ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

ง. มหากุศลดวงที่ ๔ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ โทมนัสเวทนา

เหตุที่ประกอบ มี ๒ เหตุคือ โทสเหตุ และอโมหเหตุ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ ชวนกิจเสพอารมณ

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ มโนทวาร

อารมณที่จิตรับคือ รัมมารมณ คือ เรื่องราว

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ หทยวัตถุ

คำอธิบาย ความกลัวและการหนีที่คิดเอาตัวรอด เป็นลักษณะของโทสมูลจิต และเกิดขึ้นเอง

๘. **บุคคลบุรุษเมื่อถูกจับ** ผูกไว้ และเห็นโจรสลัดไฟด้วยไม้ขีดไฟ ขนพืนมาก่อเป็นกองไฟ...

การเห็นกองไฟนั้น เป็นการทำงานของจิตอะไร

ก. โทสมูลจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน

ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน

ค. จักขุวิญญาณที่เป็นผลของอกุศล

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ **อุเบกขาเวทนา** ซึ่งเกิดทางตา

เหตุที่ประกอบ **ไม่มี** เพราะ จิตดวงนี้อยู่ในกลุ่มมอเหตุกจิต ที่ไม่มีเหตุประกอบ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ **ทัสสนกิจคือเห็นทางตา**

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ **จักขุทวาร**

อารมณ์ที่จิตรับคือ **รูปารมณ์ สีหรือภาพที่เห็นที่ไม่ดี**

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ **จักขุวัตถุ**

๙. **ขณะที่บุคคลบุรุษพูดว่า** “ ข้าพเจ้าเป็นคนกินแดนคน..พวกท่านจงฆ่าภิกษุเหล่านั้นและ

ทำกรรม เทวดาของพวกท่านจักยินดีเป็นอย่างยิ่ง ขณะที่พูดนี้พูดด้วยจิตอะไร

ก. โทสมูลจิตดวงที่ ๑ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ ไม่มีการชักชวน

ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ โทมนัสเวทนา ประกอบด้วยความโกรธ มีการชักชวน

ค. โมหมูลจิตดวงที่ ๒ อุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ **โทมนัสเวทนา**

เหตุที่ประกอบ **มี ๒ เหตุคือ โทสเหตุ และโมหเหตุ**

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ **ชวนกิจเสพอารมณ์**

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ **มโนทวาร**

อารมณ์ที่จิตรับคือ **ัมมมารมณ์ คือ เรื่องราว**

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ **หทัยวัตถุ**

อธิบาย คำพูดนี้เกิดจากความกลัวตาย และคิดไปด้วยความเอาตัวรอด และให้ความทุกข์ตกไปอยู่กับผู้อื่น

๑๐. คำพูดของภิกษุ ๓๐ รูป ต่างก็พูดว่า “ ผู้มีอายุ ธรรมดาเกิดแก่พวกน้องๆ ผู้เป็นพี่ชายต้องช่วยเหลือ ผมจักสละชีวิตของตนเพื่อพวกท่าน.... คำพูดนี้เกิดจากจิตอะไร

- ก. महाकुसुमद्वयं ๕ อุเบกขาเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
- ข. महाकुसुमद्वयं ๖ อุเบกขาเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
- ค. महाकुसुमद्वयं ๗ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน**
- ง. महाकुसुमद्वयं ๘ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ **อุเบกขาเวทนา**

เหตุที่ประกอบ มี ๒ เหตุคือ **อโลภเหตุ และอโทสเหตุ**

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ **ชวนกิจเสพอารมณ**

ทวาร ประตุที่จิตทำงานคือ **มโนทวาร**

อารมณที่จิตรับคือ **ธัมมารมณ คือ เรื่องราว**

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ **หทัยวัตถุ**

คำอธิบาย ต่างคนต่างก็เสียสละ จึงเป็นไม่ชักชวน ตรงนี้เรื่องปัญญา ไม่ชัดเจน แต่มีการเสียสละ คือการให้ชัดเจน และจากสถานการณ์น่าจะเป็นอุเบกขาเวทนา มากกว่าโสมนัสเวทนา แต่ถ้าท่านจะคิดต่อๆ ไปอย่างมีเหตุผล อาจตอบว่ามีปัญญาก็ได้

๑๑. หัวหน้าใจพินดาบลงที่คอสามเณร แล้วดาบนั้นมันลง.... หลังจากนั้นวางดาบลงกับพื้น **เอาอกหมอบแทบเท้าสามเณร** การหมอบนั้นเป็นการทำงานของจิตอะไร

- ก. महाकुसुमद्वयं ๕ อุเบกขาเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน**
- ข.. महाकुसुमद्वयं ๖ อุเบกขาเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
- ค. महाकुसुमद्वयं ๗ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

ง. มหากุศลดวงที่ ๘ อุเบกขาเวทนา ไม่มีปัญญา มีการชักชวน
 เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ **อุเบกขาเวทนา**
 เหตุที่ประกอบ **มี ๓ เหตุคือ** อโลภเหตุ อโทสเหตุ และอโมหเหตุ
 กิจที่จิตทำหน้าที่คือ **ชวนกิจเสพอารมณ**
 ทวาร ประตู่ที่จิตทำงานคือ **มโนทวาร**
 อารมณที่จิตรับคือ **ธัมมอารมณ คือ** เรื่องราว
 วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ **หทยวัตถุ**

อธิบาย โจรกลับใจได้คิด รู้ในสำนึก บาป บุญ คุณ โทษ จึงน่าจะประกอบด้วย
 ปัญญา เกิดขึ้นเองโดยไม่มีการชักชวน น่าจะเป็นอุเบกขาเวทนามากกว่าโสมนัสเวทนา
 เพราะฟังผ่านมาจากความชั่ว หรือท่านอาจจะคิดว่าเป็นโสมนัสเวทนาจักพอได้ เพราะเมื่อ
 รู้สึกผิด กลับใจได้ เกิดปิติอย่างมาก จิตก็จะเป็นโสมนัสได้เช่นกัน

๑๒. สามเณรแสดงธรรมแก่หัวหน้าโจร “ ท่านผู้เป็นนายบ้าน ขึ้นชื่อว่าอัธภาพของพระ
 ชีนาสพ ย่อมเป็นเหมือนนภาระซึ่งวางไว้บนศีรษะ...คำพูดของสามเณรเกิดจากจิตอะไร

- ก. มหากุศลดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน
- ข. มหากุศลดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน
- ค. มหากริยาดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน**
- ง. มหากริยาดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ **โสมนัสเวทนา**
 เหตุที่ประกอบ **มี ๓ เหตุคือ** อโลภเหตุ อโทสเหตุ และอโมหเหตุ
 กิจที่จิตทำหน้าที่คือ **ชวนกิจเสพอารมณ**
 ทวาร ประตู่ที่จิตทำงานคือ **มโนทวาร**
 อารมณที่จิตรับคือ **ธัมมอารมณ คือ** เรื่องราว
 วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ **หทยวัตถุ**

อธิบาย ท่านเป็นพระอรหันต์ จิตท่านเป็นมหากิริยาจิต เนื้อหาธรรมะ เป็นเรื่องของปัญญา เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องชักชวน

๑๓. **สามเณรแสดงธรรมแก่หัวหน้าใจ** “ ท่านผู้เป็นนายบ้าน ขึ้นชื่อว่าอัธภาพของพระชีนาสพ ย่อมเป็นเหมือนภาระซึ่งวางไว้บนศีรษะ...การได้ยินของใจนั้น เป็นจิตอะไร

ก. มหากุศลดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

ข. มหากุศลดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน

ค. โสตวิญญาณที่เป็นผลของกุศล

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ อูเบกขาเวทนา ซึ่งเกิดทางหู

เหตุที่ประกอบ ไม่มี เพราะ จิตดวงนี้อยู่ในกลุ่มอเหตุกจิต ที่ไม่มีเหตุประกอบ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ สอนกิจคือได้ยินทางหู

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ โสตทวาร

อารมณ์ที่จิตรับคือ สัททอารมณ์ เสียงที่ได้ยินเป็นเสียงที่ดี

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ โสตวัตถุ

๑๔. สามเณรกับภิกษุ ๕๐๐ รูป (ใจ) กลับไปหาภิกษุ ๓๐ รูปที่มาด้วยกัน **ภิกษุเห็นสามเณรแล้ว เบาทใจ กล่าวว่** “ สังกิจจะสัตบุรุษ เธอได้ชีวิตแล้วหรือ...คำพูดของภิกษุผู้เหล่านั้น เป็นจิตอะไร

ก. มหากุศลดวงที่ ๑ โสมนัสเวทนา มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

ข..มหากุศลดวงที่ ๒ โสมนัสเวทนา มีปัญญา มีการชักชวน

ค. มหากุศลดวงที่ ๓ โสมนัสเวทนา ไม่มีปัญญา ไม่มีการชักชวน

ง. มหากุศลดวงที่ ๔ ไม่มีปัญญา มีการชักชวน

เวทนาที่ประกอบกับจิตคือ โสมนัสเวทนา

เหตุที่ประกอบ มี ๒ เหตุคือ อโลภเหตุ และอโทสเหตุ

กิจที่จิตทำหน้าที่คือ ชวนกิจเสพอารมณ์

ทวาร ประตูที่จิตทำงานคือ **มโนทวาร**

อารมณ์ที่จิตรับคือ **ธัมมารมณ์ คือ เรื่องราว**

วัตถุที่ตั้ง ที่ทำงานของจิตคือ **หทยวัตถุ**

คำอธิบาย เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นถึงความดีใจ แต่ไม่ได้แสดงถึงข้อความที่เกี่ยวกับปัญญาแต่อย่างใด และเกิดขึ้นเอง มิได้เกิดจากการกระตุ้น พยายามที่ใครจะทำให้เกิด

.....

ข้อคิดที่สำคัญจากเรื่องนี้ คือ

๑. **กิเลสของมนุษย์ ยากแท้ที่จะหยั่งถึง** เมื่อครั้งที่ยากลำบาก ได้รับความกรุณาจากผู้อื่น แต่เมื่อภัยมาถึงตัว ถึงชีวิต ความเมตตา กรุณาที่เคยได้รับหายไปสิ้น กิเลสของคนเรานั้นถ้าไม่ได้รับการขัดเกลา จะเป็นเช่นนี้ สัญชาติญาณของการเอาตัวรอดจะเกิดขึ้นทันที

ตรงกันข้ามกับภิกษุทั้งหลายที่ได้พยายามขัดเกลากิเลส เจริญ ศีล สมาธิ และปัญญา มา เพื่อข้ามพ้นจาก วัฏฏสงสารคือการเวียนว่าย ตาย เกิด แม้ชีวิตก็ไม่เสียดาย

๒. **การได้เกิดร่วมสมัยกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** เป็นสิ่งที่ประเสริฐ มีคุณค่ามากยิ่งนัก พระสัพพัญญุตญาณที่รอบรู้สรรพสิ่ง มีประโยชน์กับมนุษย์ที่เกิดร่วมสมัยกับท่าน พระองค์ได้แก้ไข ชี้นำ ะมัด ระวังอันตรายที่จะเกิดขึ้นเท่าที่จะทำได้ บัดนี้เราไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว แต่ก็ยังดีที่มีพระธรรม ที่ทำให้เราได้ศึกษา เดินตาม และปฏิบัติตามได้ แต่เมื่อใดเมื่อพระธรรมอันตรธานสิ้นแล้ว เราจะต้องพบกับความเรอบากเป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นควรปฏิบัติธรรม เพื่อพ้นจากการเวียนว่าย ตายเกิด กันเถิด
๓. **การสั่งสมบารมีเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง** จากพวกโจรซึ่งมีใจหยาบช้า แต่เมื่อได้เห็นความมหัศจรรย์ ได้ยินเสียงพระธรรม ก็สามารถบรรลุ ธรรมได้ นั่นเป็นเพราะบารมีที่เขาสั่งสมกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน นั่นเอง